

DOSYA:
GEÇİCİ KUTLAMA
STRÜKTÜRLERİ

SÖYLEŞİ:
İTÜ'DE GÜNCEL
MİMARLIK PANELİ

GÜNCELLEME:
TABANLIOĞLU MİMARLIK

KORUMA:
FORTEZZA KALESİ

GENÇ MİMAR:
ABOUTBLANK

İSVEÇ'TE
İKİ YAZLIK KONUT

HELSİNKİ'DE
MİMARLIĞI
HİSSETMEK

FENG SHUI VE
MİMARLIK

Günümüz Mimarlık Düşünceleri ve Tasarıma Yansımaları:

Türkiye’de Mimarlık Düşünce-

Tasarım-Uygulama Pratiklerine Dair

İTÜ Mimarlık Fakültesi’nde 27 Aralık 2010 tarihinde “Türkiye’de Mimarlık: Düşünce-Tasarım-Uygulama Pratikleri”ne Dair” başlıklı bir panel gerçekleştirildi. Toplantının organizasyonu yapanlar Mimarlık Bölümü, “Günümüz Mimarlık Düşünceleri ve Tasarıma Yansımaları” seçme dersinin öğrencileriydi. Panelin moderatörlüğünü Ayşe Şentürer yaptı. Ferhan Yürekli, Semra Aydınli, Uğur Tanyeli, Şevki Pekin, Nurbin Paker, Deniz Aslan, Ertuğ Uçar, Boğaçhan Dünderalp konuştular. Bu panel metnini Ayşe Şentürer ve Didem Sağlam yayına hazırladı.

Konuşmalar:

Ayşe Şentürer:

Değerli konuklar, sevgili öğrenciler, "Türkiye’de Mimarlık Düşünce-Tasarım-Uygulama Pratiklerine Dair" başlıklı panele hoş geldiniz. Bu panelin tüm hazırlıklarının öğrencilerimiz tarafından yapıldığını ifade ederek sözlerime başlamak isterim. Tüm organizasyon, davetli konuşmacıların kararlaştırılmasından panelin içeriğinin oluşturulmasına kadar herşey onlar tarafından hazırlandı. Bizim seçmeli bir dersimiz içerisinden gelişti bu panel. "Günümüz Mimarlık Düşünceleri ve Tasarıma Yansımaları" adlı derse paralel olarak, bugün burada, Türkiye’deki mimarlık gündemini, özellikle düşünce-tasarım-uygulama pratikleri ilişkisi üzerinden konuşmak istiyoruz. Aslında panelistlerimizi tanıyoruz, fakat ben yine isimlerini sıralamak isterim, oturma sırasına göre konuklarımız: Prof.Dr. Ferhan Yürekli, Prof.Dr. Semra Aydınli, Prof.Dr. Uğur Tanyeli, Mimar Şevki Pekin, Doç.Dr. Nurbin Paker, Öğr.Gör.Dr. Deniz Aslan, Mimar Ertuğ Uçar, Mimar Boğaçhan Dünderalp. Ben Prof.Dr. Ayşe Şentürer, bu panelin yürütümünü gerçekleştireceğim. Master tez öğrencilerimden biri olan ve bütün dönem boyunca bu dersi asiste eden Mimar Didem Sağlam ise panelin

gerçekleştirilmesi konusunda bizlere destek verdi. Buradan panelin nasıl bir düzende ilerleyeceğine geçecek olursam, yine hep beraber oluşturulan kararlar çerçevesinde, ilk turda konuşmacılarımıza serbestçe kendi düşüncelerini ifade edebilecekleri bir süre tanıyabiliriz diye konuşmuştuk. İkinci tur için de, biraz da dersin içeriğinde herkes sorular hazırlamak durumundaydı, o sorular hazırlandı ve konuşmacılarımıza gönderildi. Böylece ikinci turda tematik içerikte hazırlanan bu soruların tetikleyiciliğinde yolumuza devam edebiliriz diye düşündük. Ondan sonrası ise tamamıyla açık, gerek konuşmacılarımızın sorabileceği sorular gerek siz katılımcıların sorabileceği sorularla veya yapacağınız değerlendirmelerle, yorumlarla devam edebiliriz diye düşündük. Dolayısıyla sözü Ferhan Bey’e bırakıyorum.

Ferhan Yürekli:

Şimdi ilk ben konuşacağım, en yaşlı ben olduğum için; ben de o zaman biraz yaşlıktan gelen bir şeyler hatırlatayım: Mimarlık düşünce-tasarım-uygulama pratikleri mesela bu 60’lı yıllarda nasıldı, bugün nasıl? Bir kere bu üçlü üzerinden düşünülürken, o yıllarda sadece tasarım yapıyordu yani esas olarak. Artı, çok da zengin bir kütüphanesi vardı okulun; o günlerin olmazsa olmaz bütün yayınları oradaydı, ama bizim haberimiz olmadı

onlardan, gerçekten! O zaman eğitim böyleydi. 60'lı yıllarda tam bir modern mimari havası vardı, ama o da Modern'in karakterine bence aykırıydı; çünkü, onu böyle çok aşırı bir stilleştirme çabası vardı. Yani "bir yüksek kitleyle bir alçak kitle nasıl buluşacak" gibi kalıplar oluşturulup onlarla öğretilirdi mimarlık ki, bu Modern'de olmaması gereken bir şeydir. Ama bu çerçevede içerisindeki eğitim gene de kendi açısından tutarlıydı. Yani onları öğrendiniz ve onlarla da o zamanın ortamında gerçekten ilginç binalar da yapıldı öğrenci açısından; çok fazla düşünülmeden çok fazla merak ettirilmeyen öğrenci açısından. Aslında bu dışarıya da yansıyor, ama dışarıda örneğin, işveren olarak kendilerine Kadıköy taraflarında villa yaptıran zenginler vardı; ve çok ilginç konutlar yapılmıştı o zaman. Çünkü, -kaçıncı jenerasyon kentlilerse onlar-mimarlarına karışmadılar. Bu mimara "karışma-tarif etme işini" ben daha çok soru-cevap kısmında konuşacağım herhalde. Esas işveren ise, büyük yapıların, devletti. Devletin iki tür uygulaması vardı: Tip projeler işte özellikle okullar, kaymakamlıklar falan... Bir de üniversiteler, vilayet konakları ve hastaneler için açılan yarışmalar yoluyla hayata geçen statü yapıları... Ama yarışmalara da müdahale edilmezdi. Bir şey yarışmayı kazandıysa öyle veya böyle uygulanırdı. Mesela, Boston'da yapılmış belediye binasının ufaltılmışı Kars'ta hükümet konağı olarak yarışmayı kazanırsa, o da oraya yapılırdı; sonra da avlusunun içine kar dolardı ama kimse karışmazdı. Yine de özet olarak tasarımın öğretilenler içinde başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Bence, o devirde aslında bütün dünya üzerinde etki edebilecek yapılar da üretildi ülkemizde ama o isimleri maalesef öğrenciler öğrenemiyorlar, bu gidilebilir zaman da öğrenemeyecekler. Öğrencilerin öğrendiği iki tane isim var onları biliyorsunuz (yüzyılım 2+2 mimarı, 20'lerde Kemalettin Bey ve Vedat Tek ile 40'lardan sonra ve hala Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat) ama onların dışında bence müthiş bir mimarlık var. Onları da siz öğrenirsiniz kendi çabanızla. Ama maalesef aşağı yukarı hepsi öldü onları, takdir edilip derinliğine değilmeden.

Günümüze gelirse, bence okulumuzdaki eğitim geliyor. Bütün Türkiye için aynı şeyi söyleyemem, ama okulumuzda eğitim 60'lı yıllara göre çok değişti, kalıplarını kırdı bir kere. Kalıplı öğretim insanları okulumuzda artık büyük ölçüde yok. Ama ülkenin hatta bazı isim yapmış okullarında bile hala çok da onaylamadığımız eğitimler sürüyor, ama her okulda da tek tük çabalar muhakkak var ve ümit veriyor. Ancak okullarımızın -bizimki de dahil- öyle bir mottosu falan olmuyor, bir sessizlik içinde içerisinde dalgalanarak bir eğitim veriliyor. Öğrenci de o dalgalanma içerisinde kendi yolunu çiziyor. Bence de fena olmuyor neticede. Tasarımın, tabii daha geliştiği söylenebilir, çünkü serbestleşti. Bir de yani tasarımı kısıtlayan önemli şeylerden biri malzemeler. Malzemeleri yapıyorsunuz; yapmasanız bile malzemeyle düşünüyorsunuz. Biz de en azından kendi grubumuzda öğrencileri yeni malzeme talep eder hale getirmeye özellikle çalışıyoruz. Dolayısıyla tasarım da gelişti bence. Piyasa, yani uygulamaya gelince. Günümüz bilinçli olduğunu söyleyemeyeceğim, örneğin, konut uygulaması var. Bir tane başka türlü var konutun; statü için yapılan rezidanslar ki

ben onlara mimarlık bile demiyorum; yani isimlerinden de belli zaten o yapılanlar. Ayrıca işte bu bildiğiniz, içinde ne olduğu belli olmayan gökdelenler, alışveriş merkezleri! Bunlar da statü için yapıldıklarından mimarlık demek biraz zor oluyor onlara... Abu Dhabi'den bilmem nereden esinlenip işverenler getiriyorlar, binalarıyla kendilerine statü arıyorlar. Bu düşünce-tasarım-uygulama aslında bir üçlü ve iç içe olması gerekiyor. Ayrıca, mimarım diye ortaya çıkan herkesin hem düşünce hem tasarım hem uygulama işiyle bir angajmanı olması lazım. Yani sadece biriyle ilgilenmenin çok iyi olmadığını, gelişmeleri kısıtladığını düşünüyorum.

Semra Aydınlı:

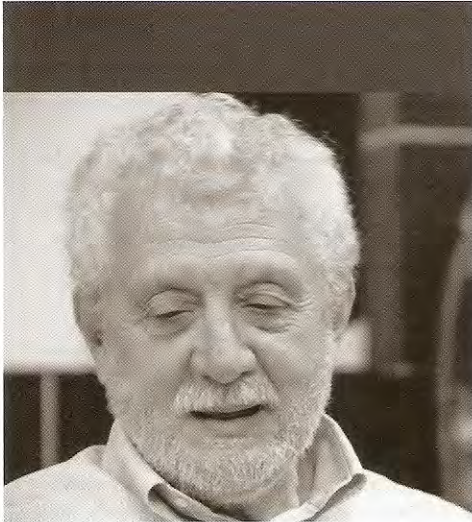
Ferhan Bey'in bıraktığı yerden devam etmek, dikkat çektiği noktaları biraz daha açmak istiyorum. Bugün değişimden söz ediyoruz, değişen nedir? Aslında her şey yerli yerinde duruyor; değişen bakış açılarımıza göre bizim onu görme ve düşünme biçimimiz, algı ve anlam dünyamız değişiyor. 60'lı yıllardan bugüne meslek pratiğinden eğitime kadar birçok alanda çok büyük farklılıklar var. Bu farklılıkların temel nedeni öncelikle dünyaya bakış açımızın, sahip olduğumuz bilgi kaynaklarının sonsuz çeşitliliğinden etkilenen algı dünyamızın değişmiş olmasından kaynaklanıyor. Bu da gerek öğrenen aktörler olarak sizlerin gerekse öğreten aktörler bizlerin sahip olduğumuz her bilgiyi sorgulama, yeniden düşünme ve farklı bağlamlara taşıyabilme alışkanlığının kazanılmasını gerekli kılıyor. Kuşkusuz bu durum her iki aktör arasındaki diyalogun, öğrenenin öğreten ile ilişkilerinin de farklılaşmasına neden oluyor. Örneğin dijital çağdayız enformasyon çok farklı kanallardan geliyor artık; bilgiye eşzamanlı olarak ulaşıyor; mimarlık bilgisiyle sınırlı olmayan bilgi birikimimizi devamlı diğer kanallardan besleniyor, çoğalıyor. Teknoloji bilginin akışını kolaylaştırdığı gibi, eklenerek çoğalmasını, farklı bağlamlara taşınmasını kolaylaştıran hem araç hem de amaç olarak düşüncelerimize yön veriyor. Eğitimde öğrenen ve öğreten arasındaki diyalogla ilerleyen karşılıklı bilgi akışı ile sınırları ortadan kaldıran, devingen bir süreç yaşıyoruz. Şimdi böyle bir ortamda kuşkusuz farklı düşünmek, farklı bir mimarlık kavrayışı ile adım atmak gerekiyor. Bu bağlamda mimarlık düşüncesinin kapsama alanı da genişlemiş; mimarlığın işlev, malzeme, detay, teknoloji ile eşzamanlı olarak kentle ilişkisi, kentsel tasarım ve onun oluşum dinamiklerine uzanan sonsuz sayıda etkin faktörün birbirleriyle

ilişkisi, tasarıma yön veren çoğulcu bir yaklaşımı gerekli kılmıştır. Kent bilincinin gelişmesi, toplumsal, ekonomik, politik boyutların, kültürel kimliğin sorgulanması ile evrilen çevresel duyarlılık, etik sorumluluk ve estetik duyarlılık mimarlık eğitiminin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Söz konusu çokluk ortamını anlama ve yorumlama becerisinin mimari tasarıma tercümesinde ilişkisel düşünme ile tetiklenen karmaşık bir sistem içinde buluyoruz kendimizi. Kuşkusuz "mimarlık kendini var eden tüm dinamiklerin bir sonucu" olduğu bilinen bir gerçeklik; eğitim alanında da bu dinamikler parametre olarak kendi sınırları -kimileri kendi çekmecelerinde saklı bilgi diyor- içinde yıllardır verilmekteydi. Bugün mimarlığı var eden tüm parametrelerin ayrı ayrı, indirgemeci bir anlayışla öğrenilmesi/öğretilmesi sorunsal/problematik olarak ifade ediliyor. İlişkisel düşünme becerisinin gelişmesi tüm bu indirgenen parametreleri mimarlığın oluşum dinamikleri olarak düşünülmesini, öncelikle öğretene ve öğrenen arayüzünde devinen bilginin eklenerek çoğalmasına neden olur.

Bugün bir meseleye farklı açılardan bakmak gerektiğini varsaydığımızda önceleri çözüm arayışı içinde olan tavrımızın, olası durumların farkındalığına doğru değiştiğini; mimari tasarımı bir çözüm arama meselesi olmadığını kabullenmek durumundayız. Çoklu bakış açısıyla problemleri o kadar iç içe, her duruma, koşullara göre değiştiğini izliyoruz ki, bu denli karmaşık bir ilişki biçimi içinde biz bunları ancak olası bir takım durumlar olarak düşünebiliriz. Bu açıdan bakıldığında her çözümün bir başka bir sorunu da beraberinde getiriyor. Öyle bir noktaya ulaşıyoruz ki çözümler ve sorunlar eşzamanlı olarak tartışılmalı, bir arada düşünülmesi gereken meseleler oluyor. Benzer şekilde, eleştirel düşünme becerisi de salt olumsuz tarafları ortaya koyma değil, olumsuz ve olumsuzu bir arada düşünebilme, aralarında gerilim yaratacak bir enerji (pozitif ve negatif enerji arasında oluşan gerilime benzer) yaratma çabası olarak kabul edilebilir. Böyle bir ortamda düşünmek, farklı düşünebilmek önem kazanıyor. Yaratıcılık yani farklı düşünebilmek için hem görsel hem de sözel dilin sınırlarını genişletmek gerekiyor. Wittgenstein'in dediği gibi "dilimin sınırları, dünyanın sınırlarıdır" özlü sözünü, dilimin sınırları algı dünyamın, anlam dünyamın sınırlarıdır diye çevirirsek düşünmek için görsel ve sözel dil birikimi mimarlık eğitiminin koşullarından biri haline geliyor. Bu durumda mimarlık eğitimini farklı kılan görsel dilin gelişimi çevre okumaları öne çıkıyor. Tıpkı kitap okurken satır aralarını da okuyabilme anlamında bir okumadan söz ediyoruz; görünen ve görünmeyen boyutları bir arada okuyabilme becerisi bizzat dilin serpilip gelişmesi anlamında çok fazla çevre okumasıyla olası. Her çevre okuması hafızanın sürekli yeniden çekip çıkarttığı, yeniden ele geçirdiği algı ve deneyim ile sınırlıdır. Düşünme ve algının diğer bir deyişle zihinsel süreçlerle duyuşal süreçlerin iç içe geçtiği deneyim, çok farklı açılardan bakabilmeyi, çevre ile konuşur gibi bir diyalog kurmayı gerekli kılıyor. Bu şekilde düşündükçe de birçok kapı açılıyor önümüzde; daha önce aklımıza gelmeyen birçok şeyin ilişkisi karşımıza çıkıyor. Kısaca başarılı bir mimar olmanın ön koşulunun, yaşam boyu öğrenme olduğunu; bunun için de deneyimin çok önemli bir pedagojik tavır olduğunu söyleyebilirim. Çevrenin görsel ve sözel

okumaları öncelikle ipucunun geldiği alana kulak kesilmeyi gerekli kılıyor; söz konusu ip uçlarının zenginliği farklı disiplinlerin penceresinden bakabilme becerisi ve birikimi ile sınırlı. Bu noktada mevcut eğitim sistemimizi masaya yatırdığımızda, deneyime odaklanma, sezgisel bilgiyi göz ardı etme, uygulamadan kopuş gibi nedenlerle çevre okumalarıyla elde edilen deneysel bilginin bir kesintiye uğradığını söyleyebilirim. Bunun bir ölçüde uygulama ile kuramsal mimarlık bilgisi arasındaki kopukluktan kaynaklandığını ve eleştirel düşünme becerisine öncelik veren öğrenci odaklı taktik geliştirmeye yönelik bir eğitim stratejisi ile mevcut sorunların üstesinden gelebileceğimizi düşünüyorum.

Uğur Tanyeli:

Tartışılacak konu öylesine geniş ki, içinde Türkiye’de mimarlık, düşünce, tasarım, uygulama adına akla ne gelirse var, benim bunların hepsinden söz edecek halim yok. Sadece bir tek problem üzerine konuşmak istiyorum. Türkiye’de düşünce ile tasarım arasındaki ilişki meselesi üzerine... Orada da sadece bir konuya işaret etmek ve onu tartışmanın anlamlı olacağı söylemeye çalışacağım. Türkiye’de şöyle çok yaygın bir mimar inancı var: Mimarlık dünyasında bir tasarım bölgesi vardır, bir de mimarlık düşüncesi diye bir alan vardır. Nedense bunlar, mimarlık düşüncesiyle tasarım bir türlü bir

araya gelemezler. Aralarında hep bir kavga vardır, bir sorun vardır. Mimarlar sanki bir türlü mimarlık düşüncesiyle buluşmak suretiyle eylemde bulunamaz; ve inanç odur ki, Türkiye’deki mimari kalite problemlerinin başında da bu buluşamama hali gelir. Bu 1960’lardan bu yana sık sık yinelenir. Endişe dozu düşer, yükselir, nitelik değiştirir, ama hep varlığını korur. İşte tam da bu inancı problemleştirmek gerektiğine işaret etmek istiyorum. Çünkü her türlü tartışmada gündeme gelir ve tartışmayı tartışılmaz kılmak suretiyle de bitirir. Böyle bir açmazın varlığından konuşmaya başlayınca, cevap daha sorudan önce ortaya konmuş demektir. Oysa burada öncelikle görmemiz gereken şey, bugünün dünyasında tasarım yaptığımız her durumda, bizim hiçbir biçimde düşünme eylemiyle - “mimarlık düşüncesi” şık adıyla etiketlediğimiz o özgül zihinsel konstrüksiyonla- ilişkimizi koparmadığımız, koparamayacağımızdır. Biz bunun bilincinde olsak da olmasak da, mimarlık düşüncesi üretim alanının içinde konumlanırsınız. Onu üretir ve yeniden üretiriz. Premodern dünyada bu böyle oluyordu; ancak, içinde yaşadığımız çağda böyledir. Dekonstrüksiyon nedir bilmeyebiliriz; işlevselciliğin 18. yüzyıla uzanan kökenlerini bilmeyebiliriz; yine 18. yüzyıldan başlayan rasyonalizmi, Laugier’nin yazdıklarını bilmeyebiliriz. Düşündüklerimizin hiçbirinin adını tarihyoğrafik ve kuramsal terimleriyle koyamayabiliriz, ama tasarım yapmaya kalkıştığımız zaman, başvurduğumuz söylemler, tasarım yapmamızı mümkün kılan temel kavramlar hepsi elimizin altında hazır beklerler. Dolayısıyla, biz onların köklerini, temel metinlerini, ortaya koyan aktörlerin kimliklerini bilesek de bilmesek de, onlar bilgi birikimimizin temellerini oluşturur. O öğrendiklerimizle, düşünceyi var eden söylemsel diyebileceğim konstrüksiyonlar sayesinde tasarımsal eylemlerde bulunuruz. Şunu söylemeye çalışıyorum: Bizler çıplak gözlerle dünyadaki sorunları gözlemleyip onlara bireysel aklımızı kullanıp yepyeni çözümler üreten birer olağanüstü varlık değiliz. Birincisi, zihnimizi sıfırlayıp gözlem yapamayız. Hiçbir bilgimiz yokmuş gibi davranıp, daha önce yapılmış ve söylenmiş her şeyi iradi bir unutuşla bir yana bırakarak, dünyaya taptaze bir bilinçle ve gözle bakmak, böylece sorunları teşhis etmek, sonra aynı tavırla eldeki imkanları saptamak,

ardından bunları bir denkleme yerleştirip tasarım yapmak...

Böyle tasarım yapmayız; böyle düşünmeyiz de. Biz söylemler aracılığıyla düşünür ve tasarlarız. Söylemleri okullarda, sokaklarda, kitaplarda, gündelik yaşamda ve sayısız başka kaynaktan öğreniriz. Bizden önce üretilmişler ve düşünülmüşler sayesinde üretiriz. Örneğin, işlevselciliği, işlevsel bir yapı yapmamız gerektiğine ilişkin bir inancı öğreniriz. İşlevselci bir bina yapmamak mümkün mü? Tabii ki mümkündür. İşlevselcilik ve işlev sadece söylemlerden biri; ama onu öyle içselleştiririz ki, giderek artık düşünsel etkinlikte bulunmayıp bir otomatizmle çalışıyormuşuz inancı doğar içimizde. O zaman kendimize şöyle söyleriz: “Demek ki mimarlık düşüncesiyle ilgilenmem gerekiyor.” Sanki mimarlık düşüncesi bütün tasarımları var eden, kullandığımız sayısız söylemin, sayısız düşünce paketinin dışında başka bir şeymiş, yüce bir varlıkmiş gibi tahayyül etme eğilimi geliştiririz. Sanki, ortada felsefi derinlikte üretilmiş, mükemmel denebilecek mimarlık düşüncesi konstrüksiyonları vardır ve biz onlardan habersiziz. Sanki, her birimiz her an yeni düşünsel açılımlar üretebiliriz de, bir nedenle üretmiyoruzdur. Sanki, mimarın gündelik düşünme edimi düşünme değildir de, yalnızca Rajchman’ın, Karatani’nin, Derrida’nın düşüncesi düşünmedir. Dediğim gibi, biz söylemler aracılığıyla tasarlarız. Sadece tasarlamayız da. Mimarlık dünyasına ilişkin her saptamamız, her durum değerlendirme girişimimiz, her sorun tarifimiz onlar aracılığıyla gerçekleşir. Bunun anlamı şu: Öğreniriz ve öğretiliriz, kuşkusuz -akademisyen olmasak bile- öğretiriz de... Kurduğumuz her diyalog öğretmen ve öğrenmenin aracıdır. Çoğunun birer söylem olduğunu, tartışılabilir, yok sayılabilir, çarpıtılabilir, yanlış anlaşılabilir düşünceler olduğunu farkına bile varmadan öğreniriz. Öylesine iyi öğreniriz ve mimarlık eğitimi öğrenilenleri öylesine sağlam içselleştirir ki, mesleki ortam dünyadaki başka hiçbir pratiğin yapmadığı derecede kendi öznelerine gelecekte de kullanacağı davranış modellerini sanki hayatın tek gerçeğiymiş gibi benimsetir. Şimdi burada, tam bu noktada mimarlık düşüncesi denilen şeyin anlamı daha iyi tanımlanabilir hale gelir. Bütün bu öğrendiklerimizi problemleştirme meselesi...

Mimarlık düşüncesi bugünün dünyasında nerede diye soruyorsanız, ya da tasarımla ilişkisi ne olmalı gibi bir soru karşımızdaysa, buna verilecek cevap şöyle: Mimarlık düşünmek, öğrendiğimiz her şeyi, her “doğru”yu problemleştirmektir. Bu ille okulda içselleştirdiğimiz değil, toplumsal ve fiziksel çevreye ilişkin her bilgiyi problemleştirmektir. Kentte, metropole ilişkin, AVM’lere ilişkin, zenginliğe-yoksulluğa ilişkin, kapalı sitelere ilişkin, tekniğe, konstrüksiyona, işleve ilişkin, rasyonalizm ve estetiğe ilişkin sayısız bildiğimizi problemleştirmektir düşünmek. Bu toplantıyı temellendiren soruları da bu bağlamda yorumluyorum. Çünkü o sorular aslında son derece iyi içselleştirilmiş belirli söylemler bulunduğunu, o söylemlerin doğruluğuna büyük ölçüde iman edilmiş olduğunu, ve düşünmeye o soruların işaret ettiği kesin biçimde tartışmasız noktadan başlanabilirmiş gibi tahayyül edildiklerini ortaya koyuyordu. Aslında yaratıcı

denebilecek düşünce bunları problemleştirmek suretiyle düşünmekle başlar. Dolayısıyla düşünmek demek, bildiklerinizi masaya yatırmaktan ve ne olduklarını ve geçerli olup olmadıklarını bir kere daha sormaktan ibaret. Yani, sözgelimi, işlevsellik diye bilegeldiklerimizin gerçekten de anlamlı olup olmadığını, feda edilip edilemeyeceğini tartışırız. AVM'lerin genelleşmiş mimar söylemlerindeki gibi olumsuzlanmasının anlamlı olup olmadığı meselesini tartışırız. Kapalı siteler üzerine doğruluk-yanlışlık kutupsallığının dışında bir tartışma zemini var mı, olabilir mi diye sorarız. Bu, mimarlıkta doğru ile yanlış ilişkini öğrendiğimiz her şeyin yeniden düşünülmesi gerektiğine işaret eder. O halde, kullandığımız dili sorgulamak dışında, kullandığımız dil ile epeyi problemleri bir ilişki kurmak dışında bir düşünsel imkanımız yok. Bugüne kadar içselleştirdiğimiz dili problematize etmekle başlamak zorundayız. O dil sayesinde, onun söylemsel repertuarı sayesinde, olası her soruyu sorabilir ve cevaplarız. Yapmamız gereken, kendimize hep aynı soruları sorup sormadığımızı ve hep aynı bayat cevapları verip vermediğimizi sormaktır. Acıklı olan, sorsaydık, çoğu zaman böyle bir totolojik etkinlikte bulunduğumuzu fark ederdik. Bunun dışında, benim esoterik diyerek aşağıladığım bir mimarlık tahayyülümüz varsa, yani mimarlık düşüncesi adına teorik kalitesi filozoflara layık yüce bilgiler tahayyül ediyorsak; böyle bir bilginin mevcut olmadığını söyleyebilirim. Bütün mimarlık düşüncesi, deyim yerindeyse, gayet seküler, dindışı, kutsallıktan uzak, aleladedir diyeceğim. Hiç aşağılayıcı bir anlamda olmaksızın, alelade olduğunun bilinciyle okunmasını, tartışılmasını, hırpalanmasını önermek istiyorum. Düşünmek böyle bir zeminden başlamak zorundadır.

Şevki Pekin:

Anladığım kadarıyla buradaki konuşmalar sırasında herkes hemen hemen aynı şeyleri söyleyecek. Yine de belki konuların tekrarının faydası olur. Şimdi Türkiye'deki mimarlık ortamına bardağın boş tarafından bakalım. Türkiye'de mimarlık deyince, görünen şu: Batı'da kim ne yapıyorsa, aynısını burada kopya edilmekte. Okullar da; Batı'daki okullar ne yapıyorsa onu kopya etmekle meşgul. Pek başka da bir şey yapılmıyor. Hele son devirlerde yeni bir mimar türedi. Soyadını bilmiyorum, ismi TOKI! (*Gülüştürmeler*) Kendisini Mimar Sinan zannediyor. Her gördüğü yere bir yapı oturtuyor. Sinan'ın yamakları Davut Ağa,

Ahmet Ağa gibi bir de Ali Ağa türedi. (*Ağaoğlu reklamı gibi saatini gösteriyor*) Saat de çakma! Şimdi de bardağın dolu tarafından konuya bakalım. Büromü açtığım yıllarda rahmetli Tamay Sütmen Koç grubuna bina yapıyordu ve yer yerinden oynadı. 2500 m² bir depo binası, çelikten yapılacak içi bomboş bir hangar. Bütün mimarlar bunu konuştu. Herkes kendinden geçti. Nasıl yapılacak bu bina? 2500 m² bir hangar! Olacak gibi değil. O yıllarda ben herhangi bir şekilde bir yeri düzgün bina yaptıramıyordum. Kendime bir büro çizdim. Bari düzgün yapılar diye müteahhit olarak bir harita mühendisi geldi. Duvarları 90 derece yapmasını istedim. Marangoz mutfak ile geldi, mutfak oturmadı yerine, duvarlar 90 derece değil. Bakın bugün Türkiye nereye geldi. Bir tane eğri bina çizeyim, belki de düz yapılar diye düşündüm ve eğri bir bina çizdim, aynen aynı eğrilikte yaptılar, olacak şey değil. İnanılmaz gelişti Türkiye! Hele şu anda yapılan projelere bakınca gerçekten Türkiye çok ilerlemiş durumda. Ama ne bu bardağın yarım doluluğu, ne de yarım boşluğu önemli değil. Bence ikisi de olmasını arzu ettiğimiz gerçek değil. Gerçek olan şu; bu bardağın dolması gerekiyor. Türkiye benim neslimde, benim yaşadığım devirde hep çeperde, hep periferide, hep etrafta dolandı. Hiç merkeze gelemedi. Bugün hepimiz konuşuyoruz, diyoruz ki; "İstanbul'un üstüne başka bir yer yok, ne New York ne Paris ne Londra". Bu görüş gerçek değil. Hiç gerçek değil. Pek çok kişi kendini bu şekilde avutmakla meşgul. İstanbul ne zaman bir merkez olur? Türkiye'deki mimari ne zaman düzgün bir yere gelir? Türkiye'de mimarlar periferiden ayrılıp, merkeze doğru gelip dünya üzerinde söz sahibi olmaya başladığı an arzu edilen konuma geliriz. Bunun için bu yıllarda önümüzde bir fırsat var. Dünyada bir devrim oldu. Belki 50 senedir sürüyor ama son 10 senedir dünya bunun daha bilinçli olarak farkına vardı; o da elektronik devrim. 10 senedir bilgisayarlar ve internet bizim hayatımızı yönlendiriyor. Bununla birlikte artık merkez ortadan kalktı. Çevre, çeper var mı yok mu o da belli değil. Bugün Hindistan'da veyahut da Singapur'da, Malezya'da, Türkiye'de veyahut da başka bir yerde aynen eskiden Batı'nın gıpta edilen mimari yapıları gibi yapılar üretilmeye başlandı. Türkiye'nin bunu geliştirip, çevreden, çeperden, periferiden muhakkak suretle ortaya, başka bir deyişle öncü konuma gelmesi lazım. Ben geçen sene Cornell Üniversitesi'ne, Harvard'a, Zürih'e, Viyana'ya gittim; ondan evvelki sene Yale'e gittim. Bu okulda (İTÜ) yapılan projelerin seviyesi en azından oradakilere kadar yukarıda. Ama burada Türkiye'de hepimizin çok önemli bir eksiği var, o da uluslararası olmak üzere adım atmıyor oluşumuz.

Müsaade ederseniz 4 farklı konuyu dile getireyim. Birincisi; yapılan işlerin "üstü parlatılmış tenekeler" olmaması gerekiyor, yaldızlanmış, yaldızla boyanmış tenekeden işler yapmamamız gerekiyor. İkincisi; yaptığımız işler muhakkak suretle zamana direnebilmesi gerekiyor. Bu direnç iki şekilde olmalı; hem düşünce olarak olmalı hem de fiziki yapı olarak olmalı. Yani yapılan binalar en az 100 sene ayakta kalacak nitelikte olmalı. Bu 100 sene içinde de muhakkak suretle değerini kaybetmemeli. Bu zamanla yarışacak düşünceyi yaratmak çok önemli. Üçüncü konu muhakkak suretle, eğer merkeze yerleşeceksek, yaptığımız her şeyi bir temel düşünceye, bir felsefeye

oturtmamız gerekiyor ve son olarak şunu söyleyeyim. Hiçbir zaman unutmamamız gerekiyor ki mimarın maddi imkanlarının kuvvetli olması lazım. Mimarın maddi imkanları kuvvetli olur ise, karşısındaki işverenle alışverişini düzgün bir temele oturtabilir. Bu mimarlığın "iyi mimarlık" yapmak için şart olan pek çok konusundan bir tanesidir.

Nurbin Paker:

Yaratıcılık konusuna, uygulama pratiklerine çok girmeden, içinde bulunduğumuz herhangi bir durum üzerinden baktığımızda, aslında bunun acı çekilen bir süreç gibi algılanma riski de var. Yani "yaratıcılık" dediğimizde konunun dokunulmaz bir şeymiş gibi algılanması. Hızlı bir tarihsel perspektifte baktığımızda, "yaratıcılık", Rönesans sürecinde ilahi bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Sonra Rönesans'la birlikte, biraz daha insan odaklı hale gelme olarak algılanmaya başlıyor. Aslında yaratıcılık dediğimiz şey, biraz geçmiş kaygısından uzaklaşmak, yani başkasının ne söylediği veya söyleyeceği gibi kaygıların üzerinden atarak yola devam etmek ve severek yapmak diye özetlenebilir mi? Tabii bununla ilişkili olarak, her zaman yanımızda şansın, kaderin veya birtakım desteklerin olduğu da düşünülebilir. Ancak kritik desteklerden biri olarak eğitimin rolü ve şekli bu noktada önem kazanıyor. Konuya başka bir soruyla devam ettiğimizde ve mimari tasarım sürecinde yaratıcılık dediğimizde aslında, "biz ne yapıyoruz?" sorusuna yanıt ararsak, benim yanıtlım, yaptığımız şeyin "keşfetmek" olduğudur. Bunu yaparken eğitimin destek olacağı nokta, keşfetme kanallarını daha da açmak olabilir. Kısaca "keşfetmek", şu ana kadarki konuşmalardaki söylenenlerin diğer bir ifadesi olarak da karşımıza çıkıyor. Mimari tasarım sürecinde kaçınılmaz olan şeylerden biri zihnimiz ve ellerimizle düşünmektir. Yaparken, mimari ürüne dönüştürürken, zihnimizdeki söze dönüştürürken, fikri görünür hale getirirken daima bir prototip ortaya koyuyoruz. Zihnimizdekileri söze ya da temsile dökerken ister somut, ister soyut olsun, bir prototiple uğraşma halimiz var. Bu süreçteki keşif için söylenecek olan durum ise, yaptığımız şeyin içinde yaşayarak yapmak, yani empati kurarak yapmak olabilir. Tüm bunları, mimarlık, eğitim ve yaratıcılık üçlemesinde, toparlayacak olursam, bence vurgulanması gereken iki önemli nokta daha bulunmakta. İlki, bu keşif sürecinde ortama daima bir "katma değer kazandırmak"

olabilir. Yani, var olan (a priori) bilgilerin farklı ilişkileriyle oluşan biraradalıkları, farklı kombinasyonları üzerinden duruma bakmaya çalışmak ve bunu yaparken de aslında ortaya koyduğumuz çözümün, her zaman ortaya bir katma değer oluşturmaya gayret etmek. Biraz önce Şevki Pekin'in bahsettiği TOKİ örneği ya da herhangi bir örnek üzerinden konuya baktığımızda, taklitçilik bir katmadeger oluşturuyor mu? Sadece kopyalama üzerinden oluşturuyor olabilir. Ama özünde, "kişinin kendi istediği, özgün düşüncesi ve ürünü ne kadar oluyor?" durumunu sorgulamak, belki bu noktada bir değer oluşturabilir. Tasarım sürecindeki özgürlük, aslında özgünlüğü elimizden bırakmadan düşünmeye çalışmaktır denebilir. Bir diğer önemli nokta ise, "farkına varmak" ve farkına varılan durum üzerine "yenilikçi girişimlerin artması ve gelişmesidir". Gerçekte, farkına vardığımız şeyler üzerine endişe duyarız. Endişe duyduğumuz şeyler üzerine de farklı fikirler üretmeye çalışırız. Yani herhangi bir şeyin farkına varmak demek; aslında onunla ilgili üzerinde düşünmeyi de gerektirmeye başlayabilir. Sonuç olarak, 19. ve 20. yüzyıla tekrar geri dönüp baktığımızda, bir endüstri ve teknoloji dönemiyle karşı karşıyaydık; ama çağımızda, bir yenilik üretme, bilgi teknolojisi ve ekonomisi üzerine temellenmiş bir zemin üzerinde çalışıyoruz. Bu zemin üzerinden bakarken ve bütün bu ilişkilendirmeleri yaparken kişiye, mimara ya da eğitime düşen şey; iddiasını ve sözünü en kestirme yoldan giderek değil farklı keşiflerle ortaya koymak olabilir. Calvino'nun dediği gibi "iki nokta arasındaki ilişki doğrusal olmayabilir, eğrisel bir rotada da o iki nokta birbirine bağlanabilir". Dolayısıyla bence mimarlık, eğitim ve tasarım sürecinde daima bunu hatırlayarak ilerlersek, her şey yeni keşiflere açılarak devam edecek ve her şey güzel olacaktır... (Gülüştürmeler)

Deniz Aslan:

Benim bireysel hayatım ikiye bölünmüş durumda. Bir tarafım üniversite, öbür tarafım da hani tırnak içinde piyasa denen şey. Mimarlık camiasının bir tür karakutusu gibi yaşıyorum. Neredeyse her ofise girip çıkıyorum; diğer yandan her alandan mezunlarımızla hayatım devam ediyor. Geçenlerde biri "hocam okulda hiçbir şey öğrenmediğimizi gördüm" diye gelenekselsel başlangıç yaptı. İşte böyle garip bir çelişkiyle karşılaşıyoruz öyle bir "hayata atılmak" sözleri falan var ya... Orada dikkatli

olmak lazım, hiç de öyle bir şey yok aslında. Aslında mimarlık farklı birçok gerçeklik üzerinden devam ediyor. Mesela şu anda "piyasa" denen şeyin gerçekliği aslında çok sınırlı bir gerçeklik, her an değişebilir, gelişebilir, genişleyebilir, daralabilir... Buradaki ise kendi içinde bir başka gerçeklik, öзде hepsi bir gerçeklik. Mesela bir grup bana bir kitap verdi, "bizle çalışmak isterseniz bunu okuyun" dediler. "Pazarlama Teknikleri"; bilmem kim yazmış. Yani neyi üreteceğinizi oradan anlayacaksınız..

SA: Şematize edilmiş yani.

DA: Tabii, tabii. Dikkat ederseniz gazetelere, artık hepsi aynı dilde. Böyle bir pazarlama, konsept... Mesela ben "konsept"i hep "context" olarak algılamışım, öyle biliyordum. "Konsept" denen şey, başka bir şey, kelebek yapıyorsunuz konsept oluyor. O "konsept" kelimesinin şu anda çok tehlikeli bir kelime olduğunu görüyorum. Öte yandan şu anda mimarlığın pratik alanındaki konuların çok sıkıştığını ve çok indirgendığını; olağan, sıradan, günlük hayatın içinde yer alabilecek konuların, aslında çok temel, çok değerli mimarlık konularının tamamen kaybolduğunu görüyorum. O yüzden hayatımın öbür tarafı, üniversitede en azından onları tekrar görme şansım oluyor ve tekrar hatırlama şansım oluyor diyorum kendi kendime. Yani böyle bir çelişik bir durum var. Ben aslında bu alıntıyı ya da kopyalamayı çok olumsuz görmüyorum. Kopyalama eğitici olabilir, mesela kopyalayarak birçok mimar belki bir detay görmüş olabilir, ama bu kopyalamayı geçmiş durumda, böyle bir farketmeden yapıştırma gibi bir durum var. Mesela benim önemsedğim konulardan biri yarışmalardı. Yarışmaların Türkiye'ye en çok zarar veren şeylerden birine dönüştüğünü düşünüyorum. Herkes hızla bir yarışmaya girsem diyor. Yarışmacı diye bir şey var mesela, hep aynı adam, yarışmalara giriyor. Bu konunun ne kadar önemli olduğu, onun için o işe girdiği ve söyleyecek sözü olması meselesinde değil o. Jüri olarak da katıldığım yarışmalar oluyor. Neredeyse sanki herkesin hep aynı şeyi yaptığı bir ortam var gibi algılıyorum. O yüzden jüri olunca çok dikkat etmek lazım. Bütün yarışma kitaplarını ezberlemek lazım. Yani yüzde 70 kopya, kopya değil artık; o, etik olmayan kopya diyeyim adına ben onun. İnanılmaz bir şekilde böyle işliyor. Ben niye bu kadar karamsarlığa girdim, şimdi öbür tarafa bakmak lazım. Sonuçta pratik hayat çok önemli bir hayat. Deneyim kazanmak üretmek onu yapmak inanılmaz keyifli. Çok ciddi bir alan, insana bir şey katar. O yüzden ben uygulamayı seviyorum, birebir üretimi görmeyi. Bu arada şöyle bir şey de var, şöyle bir şans da var. Özellikle Türkiye'de, sürekli müdahale edebiliyorsunuz, yani aslında kendinize müdahale ediyorsunuz -eğer benim gibi çok hata yapıyorsanız- hataları görebiliyorsunuz, düzeltilebiliyorsunuz. Proje aslında statik ve bitmiş bir şey değil. Mimarlık eğitimi ise özellikle bizim okulda, demin de konuşulduğu gibi, aslında çok farklı kanallardan oluşuyor. "Bu nasıl taştırlı, bunun kapısı nerede, tuvalet nasıl giriliyor"un ötesinde bireysel olarak merakımızın sonuçlandırılmasıyla uğraşıyoruz. Bizim de buradaki rolümüz aslında beraber düşünmek oluyor. Dolayısıyla o şey İTÜ'de uzun sürelerdir ortadan kalktı. O ustalık

çıraklık konuları pek yok (belki vardır bazı stüdyolarda ama). Dolayısıyla herkesin bireysel bir gelişme grafiği çizmesi ve kendi yaptığı işi üstlenmesinin çok avantajlı olduğunu düşünüyorum. İşte bunu da sürdürmenin bir yolunu bulmak lazım. Mesela yarışmalar çok iyi bir araç ama yarışmalarda bir kontrpiyede kalıyor insanlar; "bilmemne abinin yeşili, ötekinin bilmemne cephesi, şuraya da şöyle cafaçlı ..." diye konuşuluyor ya işte buna düşmemek lazım... Dolayısıyla hakikaten bir parça bu işin arkasında durarak üretmeye devam etmek lazım diye düşünüyorum.

Ertuğ Uçar:

Burada bir konuşma yapmamız istendiği söylenince tam bilemedim ne diyeceğimi. Başlık oldukça geniş bir semsiye tutuyor üstümüze. Sonra kendi kendime bir soru sormaya karar verdim. Biraz saçma görünen bir soru ilk bakışta. Soru şu; "Tasarımlarınızı nasıl yapıyorsunuz, biraz bahseder misiniz?" (Gülüştürmeler) Bu soru Cem Yılmaz'a sorulmuştur biliyorsunuzdur. Hep anlatmıştır, işte buna sormuşlar "karikatürleri nereden buluyorsunuz" diye. Cevabı biliyorsunuz. Ben aslında böyle bir soruyu biraz düşününce saçma bulmadığımı, aslında üzerine çok kafa yorulması gereken bir şey olduğunu düşündüğüm için de ortaya atıyorum. Tabii ben buna hemen cevap veremiyordum. Ama bahsedebilirim. Şimdi değil tabii. Belki yıllar sonra böyle bir bilgiyi toparlamış olabilirim. Ama tasarım yapan herkesin, hepimizin, bu eylemi nasıl yaptığını düşünmesi, notlar alması, yazması, içeride, kendi içinde nasıl bir sistem olduğunu bulmaya çalışması, çabalaması, onu o mistik konumundan yere indirmesinin kendisine çok faydalı bir şey olduğunu düşünüyorum. Ben bu konuda bir şeyler yapıyorum, düşünüyorum, bölük pörçük notlar alıyorum. Görüyorum ki aslında çok öyle mistik bir durum yok. Alttan alta bir düzen var. Aslında bu soru bir yazara, müzisyene falan sorulunca saçma gibi duruyor: Nasıl yapıyorsunuz? Nasıl bestelediniz? gibi. Bir örnek var aklıma gelen. Orhan Pamuk bunu kimse sormamasına rağmen anlatmaya çalışmış. İki üç tane kitabında, bölük pörçük, nasıl yazdığını anlatıyor. Kendisi merak eden var mı yok mu ilgilenmiyor sanırım. "Öteki Renkler" kitabında ve bir de bir romanının bir yerlerinde nasıl yazdığımı dair küçük küçük ipuçları veriyor. Belki onlar bir araya getirilince bir şeyler anlaşılabilir. Tabii ki bu bir tarif olamaz. Yani kimse bunları okuyarak onun gibi yazamaz. Ama bir yazma yöntemi, ya da birtakım püf

noktaları, birtakım yollar, kestirmeler öğrenilebilir gibime geliyor. Bir kıvılcım çaktırılabılır. Bu yüzden de herkesin önüne bir problem atıldığında bununla nasıl buluştuğu, ilk anda nasıl tepki verdiği, hangi sırayla neleri yaptığı, nerede tıkanıp, bir sonraki problemde o sıraların nasıl değiştiği meselelerini düşünmesinin çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Hatta bunu bir yazı haline getirmek daha da faydalı olabilir. Çünkü yazdıkça, ya da düşündükçe daha çok düşünüyor insan. Kapı kapıyı açıyor. Yıllar önce ODTÜ'deyken, 90'ların başında bizim kırtasiyenin yanına plotter kurmuşlardı. İlk kez görüyorduk biz plotter'ı. Bayağı büyükçe, çok seyirlik bir cihazdı. Bizim bugünkü plotterlara benzemiyordu. Bugünkü plotterlar bir imaj basıyor: Doğrusal olarak platfayı tarıyor, sonra gördüğünü kağıda aktarıyor. O plotterın ise büyük bir kolu vardı, üç dirseklilik. Büyük bir kanvas vardı altında. Kırtasiyenin karşısındaki uzun banka oturup seyrediyorduk. Çok sürprizli bir alettir. Hatta tahmin etmeye çalışırdık. Şimdi şuraya gidecek diyerek, hayır, o gitmezdi, aniden öbür tarafa dönüp bir yuvarlak çizdi, sonra (günlüşmeler) buraya gidip akıllarını koyardı, yarım saat sonra üç hareket önce çizdiği yuvarlağın içine gidip bir K harfi koyardı. Anlardık ki kuzey.

Şöyle bir şey hatırlıyorum; sanki fırtınalı bir beyin içine bakıyoruz gibi. İçeride, sanki bu cihaz düşünüyor gerçekten, arada bir; "ya ben şuraya gidip şundan yapayım" diyor; sonra mesela aklına "malzemeler" geliyor, gidip bir yere onları yazıyor. (Günlüşmeler). Sanki tasarım biraz böyle yapıyor gibi, herşey kafanın içinde, tamam biraz kaos var ama düzensiz de değil. Yani o aletin de bir mantığı var, mutlaka var. Öyle iki dakika seyretmekle çözülmüyor ama üç saat seyrederseniz, belki biraz uğraşırsanız, "tamam şimdi çözdüm" denebilir. Biraz, tasarım böyle bir mesele. Neydi soru? "Tasarımlarınızı nasıl yapıyorsunuz, biraz bahsedersiniz?" Böyle bir soru bence iyi bir soru olabilir, bence herkes bunu cevaplamak için biraz çaba sarfetmeli.

Boğaçhan Dündaralp:

Öncelikle burada bulunmak; öğrenciler tarafından yoğun bir emek harcanmış bir organizasyonun bir parçası, katılımcısı ve davetlisi olmak çok önemli ve değerli... Mümkün olduğunca kendimi hafifleterek neler söyleyebilirim diye düşünürken benden önceki

konuşmalar bu konuda bana çok yardımcı oldu. Bu anlamda sanırım ben Ertuğ'un sorduğu soruyu yanıtlamaya çalışacağım.

EU: Zor.

BD: Zor bir işe kalkışacağım. Bu işin ağırlığı biraz şuradan kaynaklanıyor: Biraz Deniz'in "piyasa" dediği, akademisyen arkadaşlarımızın "pratik dünya" dediği dünyada yer alıyorum ve birtakım üretimler yapıyorum. Ama bu üretimlerimi mimarlık eyleminde sadece proje çizme eylemi içine sıkıştırmamaya, onu açmaya çalışıyorum. Mümkün olduğunca da mimarlık bilgi alanını kapsayan herşeye bulaşmaya çalışacak bir şekilde... Bu üretimleri sınıflandırmaya da koymak çok oldukça da güç; belki bu nedenle bu yönde bu kadar çok soru ile karşılaşıyorum. Bugün yüzyüze kaldığımız dünyanın, dijital çağ olarak da tarif edilen, çok fazla enformasyon içinde olduğumuz, artık herşeyin çok kolay indirgenemediği bir dünya olduğunu söyleyebiliriz. Bu ortamda karşı karşıya kaldığımız durumların ve ölçüklerin mimarlıkla ilgili ilişkisini tasarım ve pratik dünyadan bir insan olarak sadece proje çizmek veya sadece proje oluşturmak olmadığını ve bu araçların yeterli olmadığını görecektik kadar da deneyimlediğimi düşünüyorum. Biraz da sürekli bir devinim içinde farklı mecralarda üretkenlik gösterip, birtakım etkinliklerin içine katılmaya başlayınca da bu duruma yönelik kendine daha fazla soru sormaya başlıyor ve buna karşı nasıl metotlar geliştirmesi gerektiğini düşünüyor; yaşadığımız kentin dinamikleri, neoliberal politikalarla beslenen gelişmelerle kent hayatında maruz olunan pek çok konuya mimarlığın değil ama mimarların çaresiz kalmasını, onların sadece gerçekten proje çizen bir adama ya da bir aktöre indirgenmesini sorgulamaya başlıyor. Bütün bu düşünceler içerisinde farkettim ki bu sorulara yanıtlar ararken kafamda bir düşünce "pattern"ı -deseni- oluşmuş. Orada da iki tane odak bütün çalışmanın aslında saçaklandığı noktayı oluşturuyor. Bir tanesi "konumlanma", problemler karşısında kendini konumlandırma durumu, ikincisi de mesafe. O konumlandığımda, ilişkilendireceğim konu arasında nasıl bir mesafe gerektireceği. Zamanla bu farkındalık hali de birbirini besleyen ve tamamlayan pek çok yönü doğurmaya başlıyor. "Konumlanma" dediğimiz durum aslında birşeylere hazırlıklı olma hali süreçlerini organize eden ve arkadaki süreci örgütleyen bir araçsallık, "mesafe" durumu da üretim araçlarını belirleyen, strateji ve organizasyon modellerini örgütleyen bir araçsallık kazanıyor. Her okulun YÖK sistemine bağlı olmasına rağmen, kadroları ve içerikleri nedeniyle çok farklı kimlikleri ve eğitim ortamları var. Haliyle her okulda aynı adam olarak yer almamaya gayret gösteriyorum. Her okulun kendi duruşu üzerinden ona farklı, farklılık içerecek bir pozisyon üretmeye çalışıyorum. Bu stratejiler akademik ortamda başka türlü gerçekleşiyor, profesyonel iş ortamında başka türlü gerçekleşiyor, bir mimarlık durumu bir olay karşısında başka türlü bir eylem alanı olarak gelişiyor. Organize olma ve strateji üretmede de bazen tek başına biri olarak veya yazı yazarak veya başka türlü bir eylemde, bazen gerçekten bir grup olarak ve bir tür inisiyatif geliştirerek farklı ekiplerden insanlarla biraraya geliniyor.

Bazen de gerçekten ofiste kendi üretimin ortam içerisinde bunu yapmaya çalışıyorsun. Bütün bu şeylerin hepsi de kendi içinde sarmal bir durum oluşturuyor. Bugün bizi en zor durumda bırakan şey, karşılaşılan yeni durumlara hazırlıklı olmama halimiz. Her karşılaştığımız durumda bir yüzleşme, bir konumlanma ve bir mesafe üretme durumuna ilişkin de bir tür davranış biçimi geliştirmek durumunda bırakılıyor. Bu karşılaşmalar hepimizin kendine göre bir yaklaşım geliştirmek zorunda olduğu bir durum üretiyor. Buradaki temel noktanın da herkesin kendi beceri, ilgi alanları ve kendini yetiştirme becerisiyle bu potansiyeli bu ortamda mümkün olduğunca çoğaltması ve çarpıştırması üzerine kurulu olabileceğini düşünüyorum. Bu ve benzeri toplantı ortamları öğrenciliğimden bu yana bir takım genellemeler yapılan konuşmalar içerdiğini hatırlıyorum. Ve hep, "Türkiye'de genel olarak durumlar böyledir zaten...", "biz de de böyle denilirdi..." gibi belki de kulaktan çok yabancı gelmeyecek konuşmalar olabilir bunlar... Bunları söylemek, mimarlık ve tasarım üzerine genellemeler yapmak yerine "ben ne yapıyorum" ile biraz ilgilenip, "ben bunları yapıyorum, yapmaya çalışıyorum demeyi" daha verimli ve faydalı olarak görüyorum. Bunlar çoğalma imkanı bulabilirlerse eğer; temelde, neyi nasıl yapmamız gerektiğini değil de, ne yaptığımızı daha çok konuşabiliriz gibi geliyor.

Sorular ve Tartışmalar:

Ece Üstün, Hasan Beşinci, Barış Özgül (öğrenciler): Bizim Ferhan Bey'e iki sorumuz olacak. Türkiye'deki mimarlık ortamı ve kullanıcılar (halk) arasındaki iletişim hakkında birbirinin devamında iki soru hazırladık. İlk olarak, kullanıcı taleplerinin mimarlığın gelişmesinde tetikleyici bir faktör olabileceğini dünyada yapılan işlerden biliyoruz (OMA'nın Paris'te gerçekleştirdiği Villa dall'Ava bunun için etkileyici bir örnek) bu faktörün Türkiye'deki durumu nasıldır? İkinci soru: Mimarlık eğitiminde öğrencilere oldukça haklı olarak kamuya ait olan öncelikli düşünme bilinci kazandırılıyor, uygulama alanında ortaya çıkan birçok iş de bu bağlamda değerlendiriliyor, fakat kamunun bu durumdan oldukça az haberi var. Kendi düşüncelerini halka anlatamamak (halkın araştırma ve okuma isteğinin düşük olmasına rağmen) bizim mimarlık camiamızın bir sorunu mudur, eğer öyleyse nasıl bir iletişim politikası izlenebilir?

FY: Cevapları bilemezsem ne olacak? (günlüşmeler) O kullanıcı taleplerinin tetikleyici olması, yani bildiğim kadarıyla mimarlık tarihinde 5-10 kere olmuştur herhalde. Mesela en bilinen örneği, o Schröder Evi. Evi yaptırın hanımın mimarın ortak çalışmasıyla olmuş bir ev. Ama biliyorsunuz içinde yaşanmıyor. Ama yine de mimarlık tarihinde en önemli ilk üç evden bir tanesi. Bir diğeri de Mies'in o Farnsworth Evi. Yaptırın hanım her hafta şantiyede, bakıyor yapılıırken, görüyor. İş bitince de "bu ne" diyor. Şimdi keşke öyle olabilse, ama olmuyor. Zaten olması mümkün değil çünkü bu bir disiplin, profesyonel bir iş. Bunun eğitimi almıyor, gelip karşıdaki kullanıcı kendi binasını tarif ederse siz mimarlık değil bina yapmış olursunuz. Son 10-15 senede mimar despot gibi hükmediyor,

halkın nasıl yaşayacağını kararını falan veriyor olur mu diye söylemler çıktı ya. Evet verecek yani. Hele bu kapitalist düzende, verecek. O ikinci soruya geliyor gerçi ama, onu orada açarız. Şimdi bizdeki duruma bakarsak, bu mimarlıktan bizim anladığımız başka; bize iş getirenin anladığı başka bir şey. Yani genelde ihtiyaçtan kaynaklanan bir şey olmuyor, daha doğrusu ihtiyaçtan kaynaklanıyorsa da o ihtiyaç statü edinme ihtiyacı olunca işler bozuluyor. Şimdi mesela birkaç senedir Milli Eğitim Bakanlığı Selçuklu tipi okul yaptırıyor. Yani Milli Eğitim Bakanlığı okulun tipine nasıl karar verir? Mimarlar bırakmıyor -mimar despot ya başka biçimde okul yapıverirse olur mu?- ama onu çizecek, yapacak, inşa edecek -despot olmayan-mimarlar da buluyor yani. Ya da yatırımcı Abu Dhabi'de bir şey görüyor. Onu yaptıracak adamı buluyor, yaptırıyor. Ben ona gene bir şey demiyorum, o yaptırın ama kamunun böyle bir şey yapması, yönlendirmesi çok etkili bir şey ama çok yanlış. Ondan nasıl sınırlanabilir bilmiyorum. Değindi zaten, Deniz Aslan bahsetti, yarışma jürileri çok etkiliyor. Gerçekten biraz incelerseñiz böyle tip projeleri var yarışmaların. Jüriler yönlendiriyor. Burada tabii sorun jürilerin iyi seçilmemiş olması bence. Herhalde okullardan jüri istiyorlar, okulların başında kimler varsa onlar da gidip jüri oluyorlar. Bakıyorsunuz, bir tane proje yapmamış insan 4-5 sefer jüri oluyor bir senede ve her şey karar veriyor Türkiye'de. Bence gençleri yanlış yönlendiriyorlar ve bunlar unvanlı insanlar. Çok acı yani üzülüyor insan ama yapacak bir şey yok. Yani olumlu gelişmesine yönelik kullanıcı katkısı, dediğim gibi 3-5 kere olmuş olabilir bütün dünyada. Onun dışında yok öyle bir şey. Ancak mimara saygı gösterme dünyanın ileri geri birçok ülkesinde halen çok yaygın. Efendim demokratikleşelim, katılımcı tasarım falan değil yani, katılımcı tasarımları görüyorsunuz, şehrin orasından burasından çıkıyor ya, onlar katılımcı tasarımlar. Kullanıcıların planı etkilediği örnekler onlar. Öyle olmaz ki, o zaman kapatın şehircilik bölümlerini. Zaten sanal olarak kapatıldı yani. Çünkü plan falan kalmadı. Çünkü katılımcı demokrasiye girdik. Mimarlar Odası istedi bunu yıllarca. Yıllarca katılımcı planlama, katılımcı planlama diye. Yani kullanıcı nasıl katılır? İşte böyle katılır. Kim verdi o hakkı biliyor musunuz? 80'de Turgut Özal, geldi iktidara, ilk haftasında İmar Bakanlığını kaldırdı. İmar Bakanlığı merkezden planları yapan özel bir kurumdu. Onu kapattı. Plan yetisi kime geçti, halkın temsilcileri olan ne o Belediye bilmemne Meclisi, nedir onun

adı? Şimdi onlar yapıyor planları. Onun için onların bizim ülkede ve başka yerlerde de, bu kapitalist sistemde olmaz yani. Kullanıcı çünkü kendi rantı peşindedir, başka bir şeyin peşinde olamaz. Öbür soruya geçerseniz; kendi düşüncelerini halka anlatamamak bizim mimarlık camiamızın bir sorunu mudur? Tabii sorun. Yani bizim de sorunuz ama halkın da sorunu. Yani bu kapitalist sistemin sorunu bunlar. Yani Mimarlar Odası neyin peşinde ona bir bakmak lazım. Mimarlar Odası'nın bu yönde yararı mı oluyor zararı mı oluyor, ona bakmak lazım. Halka da bunu anlatamazsınız. Çünkü kamu yararı demek, kamuya bir şey vermek demek. Ya bahçenizi vereceksiniz, ya binanızın birazını vereceksiniz. Bu kapital sistemin de kent arazilerinin rant getirdiği yerde bunu kimden nasıl istersiniz ve kim bunu gönüllü olarak yapar size? Yapamaz ki, yapmaz ki. Yani o kamu yararı ancak uygar insanların, yani uygar olmuş mimarların zorlamasıyla olur. Şimdi bakın, bu mimarlık tarihinde yer edinen gençlerin dönemlerini etkileyen, dönemlerine bir şeyler verebilen birçok projesi vardı. Bunların hiçbirinin müşterisi yoktu. Yani büyük çoğunluğunun müşterisi yoktu. Bunlar o mimarların sosyal yaşamda, kentte sorun görüp o sorunların üzerine gidebilmek için yaptıkları kendi çabalarıdır, masraf ederek yaptıkları şeylerdir. Bunun ötesinde fazla bir şey olamıyor maalesef. Bizde örnek var mı dersiniz, mesela bu Milli Reasürans binası biraz kamu yararını gözetten bir yapı olmuştur. O anlayış her zaman olmaz. Belediyede, mal sahibinde, onun yarışma jürisinde ve mimarında olacak. Oraya yamndaki binalar gibi silme koca bir yapı yapılabildi, kaldırımdan itibaren bütün santimetrekareleri kullanan. O bina boşaltılmıştır, ona karşılık belediye içeriden bir miktar metrekafe de vermiştir. Bir de tabii mal sahibi Milli Reasürans ne demek biliyor musunuz? Sizi sigorta eden şirketleri sigorta eder. Yani en zengin işveren. Evet. İşte bu.

Ayşe Dede (öğrenci): Hem düşünsel, hem de teknolojik değişimler dönüşümler gelişmeler olurken mimarlık öğrenimindeki/egitimindeki ders içerikleri ve işlemleri değişip dönüşüyor mu? Çünkü ne malzeme ne yöntem ne uygulama ne de statik konusunda "bu budur, şu şu malzemeler vardır" ve benzer tanımlamalarla mimarlık öğretimi vermek imkansız (hatta kısıtlayıcı, sınırlayıcı, öğretici olmayan) hale geldi. Ancak dünyada olan bu değişimler mimarlık öğrenimimize nasıl yansıyor? Daha doğrusu yansiyabiliyor mu? Biz bir yandan

günümüz düşüncelerinin mimarlığa yansımaları üzerine çalışmalar -araştırmalar- paylaşımlar yapıyoruz ve bu ders kapsamında da yaptık. Ancak bu gördüklerimiz ne kadar "günümüz" e ait? Çünkü bizim mimarlık öğrenimimizde "değişimi fark etmemizi, bu değişimin içinde olmamızı" amaçlayan bir taraf varken, diğer bir yandan da bu değişim sürecine ayak uyduramayan bir tarafı var öğrenimimizin. Mesela ses yalıtımı için ne gibi çözümler önerilebilir, tasarlanabilir bunu araştırmaktansa/ denemektense, araştırmaya/denemeye teşvik edilmektense; ses duvan koyarken kullanacağımız formüllerden bahsettiğimiz bir dersimiz de ya da 1930'larda basılan bir kitabı 2010 yılında "temel kaynak" olarak görebilen bir uyusukluk ve uyusukluğu aktarma anlayışı da hala var. Ve acaba biz mimarlık dünyasındaki değişimi mimarlık eğitimine/öğretimine ne kadar yansıtıyoruz; değişmiyorsak bunun sebepleri sizce neler olabilir... Ve buna bağlı olarak -genelde mimarlık öğrenimimizde aldığımız dersleri birbirleriyle bağdaştırmada zorluk çektiğimizi de göz önünde bulundurarak- bu özellikle fakültemizde hem mimarlık bölümündeki kürsülerin birbirleriyle ilişkisini hem de değişime ayak uyduran ve uyduramayan diye -biraz da kaba bir tabirle ayırdığımız- bu iki tarafın birbirleriyle ilişkisini siz nasıl görüyorsunuz?

SA: Tüm sorular, genelde mevcut eğitim modelinin sorgulanması üzerine odaklanıyor; konuşmamda sözünü ettiğim gibi mevcut eğitim modelinin yerine geçebilecek öğrenci odaklı taktik geliştirmeye yönelik eğitim stratejileri geliştirme biçimleri üzerinde konuşursak konuya açıklık getirebilir sanırım. Önceden belirlenen sorularla birleştirerek kısaca özetlemeye çalışayım.

AŞ: Aslında okulumuza yönelik biraz eleştirel bir soru gibi geldi bana.

SA: Öncelikle sorunun kaynağı mimarlık bilgisinin sadece aktarılmasına dayalı bir eğitim modelinin sürdürülüyor olmasına dayanıyor. Oysaki sözü edilen değişimi ve farklı düşünebilme becerisini geliştirme, kısaca "öğrenme" olgusunun gerçekleşebilmesi için bilginin aktarılmasından çok bilgiye ulaşma yollarının öğrenilmesi öncelik kazanıyor. Kuşkusuz bilgiye ulaşma yollarının öğrenilmesi öğrencinin tek başına kotarabileceği bir strateji değil; o nedenle "öğrenme" olgusunu öğreten ve öğrenenin birlikte arayışı ile sürdürülen bir yolculuk olarak düşünebiliriz. Bu yolculuk kökeninde "öğrenme" eylemi olan iki aktörü -öğrenen ve öğretene- dahil eden karşılıklı etkileşim gerektiren, diyalogla ilerleyen bir durum. Birlikte bilgi üretimi yaklaşımı bizim eğitim sistemimizde, alışkanlıklarımıza uymadığı için, pek kolay gözüküyor. Sanırım bu farklı yaklaşımı benimseyebilmek, değişime ayak uydurabilmek için tüm aktörlerin sık sık toplanıp diyalog için farklı stratejiler geliştirme yolları hakkında tartışması gerekiyor, bu panelde olduğu gibi. Bu, artık zorunluluk haline geldi; mimarlık bölümünün son akreditasyon süreci de bunun böyle olması gerektiğini açıkça ortaya koyuyor. Akreditasyon süreci sırasında önümüze getirilen koşulları, ölçütleri öğrencinin kazanması gereken bilgi ve becerileri farklı açılardan düşündüğümüzde çok anlamlı sonuçlar çıkartmak, ip uçları elde etmek mümkün. NAAB'ın öne sürdüğü ölçütleri "koşullar" olarak düşündüğümüzde, örneğin ilk sırada yer alan eleştirel düşünme becerisini sağlayan koşullar, olanaklar, olası durumlar üzerinde

düşünmeye başlıyoruz. Ölçüt, kriter gibi sözcüklerle düşündüğümüzde, eğitim sorununa çözüm, değişmez basmakalıp kurallara doğru kayıyor; oysaki koşullar denildiğinde -NAAB bu sözcüğü tercih ediyor- duruma göre değişen taktiklerle ilerleyen strateji belirlemeye doğru adım atmış oluyoruz. Koşullar değişim ile besleniyor, evriliyor; değişen koşullarda da daha esnek kararlar alınmasına ve göreceli olarak farklı bir duruş sergilenmesine neden olabiliyor. Bu durumda ölçme değerlendirme yerine ölçmenin ötesinde bir sorgulama süreci, artı ve eksileri koşullar bağlamında ve bir birleriyle ilişkisi içinde tartışmak, yeniden düşünmek gerekiyor. Mimarlık eğitimi yeniden düşünme eksenine oturtan eleştirel düşünme becerisi Nurbin Hanım'ın bahsettiği yaratıcılığı tetikleyen, değişimi olanaklı kulan bir koşul haline geliyor. Bugün yaratıcılık farklı düşünöbilmek olarak tanımlanırsa, düşüncenin çağırıldığı "yeni" yaratıcılık için bir koşul olabiliyor.

Bu bağlamda, eleştirel düşünme becerisi merak etme, kuşku duyma, sorgulama koşulları içinde zuhur eden bir formasyon eğitimine gönderme yapıyor. Elde edilen bilginin koşullar değişince ki gerçek hayat böyle bir durum sergiliyor, farklı bir bağlama taşınması bu şekilde mümkün olabiliyor. Gerek öğrenen gerekse öğreten aktörlerin bu anlamda bir farkındalık geliştirebilmesi için öncelikle sorunun mevcudiyeti konusunda uzlaşma ortamının oluşması ve daha sonra mevcut eğitim modelinin dekonstrüksiyonu kaçınılmaz gibi gözüküyor. Köşesinden kenarından yapılan küçük değişiklikler ki yıllardır fakültemizde bu böyle oluyor, eğitimin bugün karşı karşıya kaldığımız sorunlarına yanıt vermiyor. Mevcut eğitim modelini bütün olarak hallaç pamağı gibi atmak, ters yüz etmek, sonra da bugünün koşullarında var olan değerleri yeniden biraraya getirmek gerekiyor. Bu noktada tartışmaya açık bir nasıl sorusu gündeme geliyor. Kuşkusuz, mevcuda dair her şeyi elimizin tersiyle geri itmeden, mevcut sistemde olumlu katkıları olabilecek potansiyelde, ancak zamanla hantallaşan derslerin yeni koşullarda/akreditasyon koşulları da dahil birbirleriyle nasıl ilişkili kılınacağına yeniden düşünülmesi, kaçınılmaz gözüküyor. Örneğin kredili sisteme geçtiğimizde yapılması gereken söz konusu dekonstrüksiyon / mevcut sistemin bozulup, parçalanıp ters yüz edilip yeniden kurulması, bugün anabilim dallarının kalkması sonucu bölüm çatısı altında yeni bir oluşumun eğitim stratejisi ile birlikte geliştirilmesi bir fırsat olarak karşımızda duruyor. Nasıl ki kredili sistemin koşulları eğitimin bütünü içinde ele alınmadığından kaynaklanan sorunlarla bugün karşı karşıya kaldıysak, bölüm çatısı altında oluşacak koşullar değerlendirilmeden yeni bir strateji belirlemek zor görünüyor. Örneğin, kredili sistemin ön koşulu öğrencinin kendi kendine bilgiye ulaşmasını sağlayacak bir ortamın oluşturulması. Diğer bir deyişle öğrenenin öğreten ile geçirdiği sürenin yanı sıra ders dışında kendi kendine bilgiye ulaşma süreci de ders için ayrılan süreye dahil oluyor. Gereksinim duyduğu bilgiye ulaşan öğrenci, o bilgiyi kullanmasını, halihazırda her biri ayrı kavanozlarda duran mimarlık bilgisini bir araya getirme, ilişki kurma becerisi de kazanıyor. Ashında stüdyo bir anlamda mimarlık bilgisini üreten bir ortam; diğer derslerde kazanılan bilginin mimari tasarıma dönüştüğü bir süreç; bu böyle olmadığında kuşkusuz o bilgi kullanılmayan dönüştürülemeyen, sorgulanmayan bir bilgi oluyor. Mimarlık Bölümümüz bugün böyle bir ortam yaratmak için bir fırsat yakalamış durumda; derslerin tek tek ve birbirleriyle ilişkisinin yeniden

düşünülməsi, teknolojik gelişmeleri ve yeni düşünme biçimlerini yakalayabilme potansiyeli olan içeriklerle, güncel bilgi birikimi oluşturma yöntemleriyle yeni bir yapılanma olasılığı söz konusu. Bu fırsatı henüz olumlu bir yapıya dönüştüremedik; farklı eğitim stratejileri üzerinde sürekli bir araya gelip konuşmamız; eğitimin bütününi nasıl yeniden inşa ederiz sorusunu tartışmamız gerekiyor. Eğitim bilimciler öğrenme olgusuna artık çok farklı bakıyorlar; önceleri öğrenmenin aktif eğitim sistemi ile gerçekleşebileceğini söylerken, bugün öğrenme olgusu "öğrenciyi merkeze alan bir eğitim stratejisi" olarak karşımıza çıkıyor. Aktif eğitimde sadece öğrenen yani öğrencinin davranışları, öğrenme biçimi pedagojik olarak araştırılırken, öğrenciyi merkeze alan yaklaşımda tüm aktörleri ve ortamı içine alan taktiklerle ilerleyen bir stratejiden bahsedilmekte. Bu ve benzeri eğitim stratejileri üzerine konuşmak, tartışmak, farklılıklar üzerinden düşünmek ve bütünü kapsayan bir strateji geliştirmek gerekiyor. Söz konusu eğitim stratejileri az önce Nurbin Hanımın sözünü ettiği empati ile öğreten öğrenen arasındaki bir ilişki ile taktik geliştirme odaklı olabiliyor. Öğrenci öğretmen yerine öğrenen öğreten ilişkisi empati olgusuna daha derin anlamlar yüklüyor. Empati kavramına açıklık getiren sözcüklerin seçiminde de düşüncüyü nasıl farklı patikalarda yolculuğa çıkardığımız söyleyebilirim. Tüm bu konular eleştirel bakabilen, çok yönlü düşünebilen, bağlamına göre değişen, dönüşen bilgi üretme yollarını keşfeden, dolayısıyla öğrenmeyi öğrenen, kimi yerde yaşam boyu öğrenme de denilmekte, bir formasyon kazandırmaya yönelik çabalarla diyerek konuşmamı noktalayayım.

AŞ: Peki teşekkür ederiz. Uğur Bey size uzunca bir sürü soru var.

Selin Küçük (öğrenci): İki noktayı birleştirirken aradaki birçok noktayı birleştiriyoruz aslında. Yani sadece iki noktayı birleştirmiş olmuyoruz. Bu soru da bu noktaları birleştirme sürecinde ilk noktalardan biri konumunu alıyor. Benim size sormak istediğim şey, mimarlıkta düğüm çözme meselesiydi. Bu kavramı da sizin bir yazınızdan edindim. Özellikle Gültepe-Levent bölgesine değinmek istedim. Esentepe yüksek yapılarından oluşan bir yer ve Büyükdere Caddesi'nden o tarafa doğru baktığımız zaman yüksek binaların silüetinden dolayı arkadaki konut dokusunu göremiyoruz, böyle bir durum var. Onlar biraz silikleşmiş durumda. Eğer tabii o yoldan o yönde bakmak çok önemliyse. Yani konut dokusunun neden bu kadar geri planda tutulduğu da ortada, rant meselesi var. Şimdi Esentepe'nin Gültepe'ye doğru ilerleme süreci görülüyor. Özdeleik de yapılıyor şu sıra oraya. Buna "dur" diyebilecek bir şey var mı, mesela oradaki kot farkı böyle bir şey olabilir mi?

UT: Sorduğunuz sorudan benim anladığım, burada tanımladığınız gibi bir problem var, dolayısıyla bu problemi nasıl çözelim? Bence bu problemi şöyle çözümlerim: Önce gerçekten böyle bir problem var mı diye kendinize sorun. Yani önce kendi sorunuzu problemleştirin. Sorunuzu gerçeğin ta kendisine işaret edermiş gibi ifade etmek yerine, "acaba sorum haklı mı" sorusunu sorun. Bir duruma "dur" demeyi neden deniyorum deyin. Böyle bir hakkım var mı? "Ben bir grup teknik bilgiyi edinen, 5-6 yıldır eğitim yapan biri olarak birilerine yanlış yaşadıklarını, o biçimde yaşanmaması gerektiğini, o biçimde kentleşilmemesi gerektiğini söyleme

hakkına ne kadar sahibim" sorusunu sormak durumundasınız. Bence gerçekten düğüm çözmek istiyorsak Büyük İskender'in çözdüğü gibi çözeriz, yani keser ve düğümü yok ederiz. Büyük İskender de Gordion'daki düğümü kendinden öncekiler gibi oturup çözmeye çalışabilirdi. Böyle düğüm ortadan kaldırmak suretiyle mümkündür. Her soru aslında bir teşhise yanlanır. Öyleyse, önce teşhisinizi sorgulayın. Teşhisiniz acaba gerçekten haklı mı? Teşhisiniz hangi nedenlerle öyle gerçekleşiyor? Bunu sormadıkça bence yeni bir düşünme imkanına sahip olmayız. Yoksa, "orada zaten öyle bir sorun var, ne olduğu besbelli, onu da böyle adım adım çözeceğim" dersiniz ve iş bitirmiş gibi gözükür, ama bitmez. Dedğim gibi, asıl yapılması gereken kendimizi sorgulamaktır. Kendinizi sorunlaştırmaktır. Soru soramı sorgulamaktır. Siz soru soruyorsunuz, bu teşhis doğru mu, böyle mi sormalıyım gibi soruları sorduğunuz zaman bence bir sürü aksaklığı görebilir ve sorunu keserek çözmek doğrultusunda yol almış olursunuz gibi geliyor bana. Epey radikal bir şeyden söz ediyorum. Dolayısıyla kendi sorularımızla problemleri bir ilişki kuralım. Tekrar başta söylediğimi söyleyeyim. Ancak o zaman taze bir şey söyleme şansımız vardır.

Özgün Yüccetürk (öğrenci): Benim bir sorum var. Ferhan Hocamız kapitalist sistemin müşteri-kullanıcı ilişkisinde açıklama getirdiği için sorunun belli bir kısmı cevaplandı ancak cevaplanmayan bir kısmı var. Mark Goulthorpe Decoi Architects'ten, şimdi bazı mimarlar bazı sistemler arıyorlar, kullanıcı-mimar ilişkisi bağlamında. Mimarların tasarım sürecinde kullanıcıyı gözardı ederek ötekileştirdiği hakkında bazı edinimleri var bazı mimarların. Bunun sonu nedir? Üzerine bunu çözmek için, bu arkadaşların yaptığı gibi, matematiksel formüllere dayanarak farklı rastlantısal durumlarla beraber kullanıcıya özgürlük kapısı açma gibi bir ifade kullanıyorlar. Bunu sağlamaya çalışıyorlar kullanıcıya. Bu gibi sistemler var; erteleme sistemi var Architectural Design'da yayınlanmış, Ali Rahim ile ilgili bir sistem var. Doğaçlama mimarlığı var, doğaçlanan süreçler. Acaba biz bu süreçleri ararken Ferhan Hoca'nın dediği gibi mimar gerçekten müdahale etmeli mi? Fakat ötekileşmiş kullanıcı mekanla ilişki kuramadıktan sonra, biz mimarlığı ne için yapıyoruz?

UT: Eyvah! Bir kere beni Ferhan Bey'le karşı karşıya getireceksiniz, çünkü ben bu bağlamda onun söylediklerinin aksini savunuyorum (gülüşmeler).

FY: Yok ben herhalde bir örnek verseydim böyle değerlendirmezlerdi. Ama veririm, sizin konuşmanız bitsin (gülüşmeler).

UT: Şöyle söyleyeyim: Biz mimarlar gerçekten ötekileştiriyoruz. Bizim en azından 500 yıllık bir meslek ideolojimiz var; kullandığımız teknik bilgiyi iktidar aracı olarak değerlendiriyoruz. Dolayısıyla da herkes için mekanın nasıl olacağına, binanın nasıl olacağına, kentin nasıl olacağına karar verebileceğimiz biçiminde bir inanç geliştiriyoruz. Şimdi bu inancın kendisi problemlidir. Neden problemlidir olduğunu öyle uzun boylu düşünmeye gerek yok. Eve gidin, annenizle konuşun. Hergün, sözelimi, yatak odasını oturma odası yapabildiğini; diyelim ki, arka balkonu kapatıp içine çamaşır makinesini koyabildiğini görürsünüz. Çünkü her birimiz mekanla oynayarak eylemde bulunuruz. Mekanda eylemde bulunmak, mekan

üretmek, mekana müdahale etmek hiçbirimizin tekelinde değil. Bütün toplumun katılımıyla vuku bulan bir işi yapıyoruz. Mimarlık denen iş -bir yerde yıllar önce söylemiştim, herkes çok şaşırmişti- sadece mimarlara bırakılmayacak kadar ciddi bir iştir. Bunu bizim sındırmaya başlamamız. Biz sadece bizim yapabileceğimiz, karar verebileceğimiz bir eylemler dizisiyle yüz yüze olduğumuzu düşünmek istiyoruz. Diğer mesleklerden radikal bir farkı olduğunu düşünmek istemiyoruz mimarlığın. Mimarlık denilen işin öznesi mimarlar değil, toplum. Biz sadece toplumun içinde bir grubuz. Sadece bazı teknik bilgilere sahip olan bir grubuz. Bunu içimize sındırmadığımız için de, 500 yıldır dışımızda kalanları ötekileştiriyoruz. Çünkü biz entelektüeliz. En azından 500 yıldır öyle olduğumuza inanıyoruz. Dolayısıyla bizim kadar şanslı olmayan, bizim kadar entelektüel olmayan, bizim kadar eğitilmiş olmayanların hakkında her mekansal kararı verebileceğimize inanmak istiyoruz. Veremeyiz. Veremediğimizi evinize gidip annenizle karşılaştığınızda hepini kavrayabilirsiniz. Ona, “ama anne ben mimarım” dediğinizde, o herhalde size “çok doğru söylüyorsun yavrum, o zaman evi istediğin gibi sen düzenle” demiyor, kendi bildiği gibi düzenliyor. Şimdi bu durumda kullanmadığınız iktidarı kent için, metropol için, alışveriş merkezi için kullanabileceğinize emin misiniz? Kendinize sorun. Bu ciddi bir problem. Bu kendi meslek ideolojimizin ürettiği bir profesyonel deformasyon. Meslek deformasyonu. Onun için, mesleğimiz dışındakileri ötekileştirdiğimiz gerçeğini fark edelim. Daha uzun uzun konuşmayayım, çünkü bu bir çırpıda anlatılabilir bir mesele değil. Ama dediğim gibi, mimarlar olarak kendi iktidarımızı sorgulamak zorundayız. Kendi iktidarımızın ne sandığımız kadar ne büyük, ne de sandığımız kadar küçük olmadığını farketmemiz lazım. İktidarımız sandığımız kadar büyük değil; çünkü toplumu istediğimiz biçim ve miktarda değiştiremeyiz. Biz de toplumun herhangi bir üyesiyiz sadece. Ne daha önemli, ne daha entelektüel, ne daha parlak. Bizden daha entelektüel meslekler var. Bizden daha parlak zihinler var. Bizden daha fazla toplumla doğrudan doğruya ilişki kurma iktidarında işler var dünyada. Bunları görmek zorundayız. Fizikçinin durumunda değiliz dikkat ederseniz. Fizikçi fizik alanının tek öznesi. Kimya alanının öznesi kimyacı, ama mimarlık alanının öznesi toplum, mimarlar değil. Bu gerçeği görmek zorundayız ve görmek istemiyoruz. Bu sadece kullanıcıyla yüz yüze gelim, konuşalım, halledelim meselesi de değil. Ondan çok daha karmaşık bir meseleyle karşı karşıyayız. En azından 1960'lardan beri kullanıcıyla diyalog ve katılımcılık meselesi üzerine konuşuyoruz. Ama oradan gidilecek bir yol olduğu kanısında değilim. Mimarlığın toplumsallığının farkına varmanın yöntemi, kullanıcılara sorup, ne istiyorsanız onu yapalım demek değil. Bu kadar basit olsaydı sorun yoktu. Sandığımızın aksine zaten hep onu yaparız. Ne kadar tersini söylersek söyleyelim, kullanıcıların, mimarlığın gerçek öznelinin istemediği bir şeyi yapamazsınız. Mimarlara kimse mecbur değil. Müşterinin talep etmediği bir şey yapmanın mümkün olduğuna inanıyor musunuz? Mimarlığın toplumsallığından, öznesinin mimar değil, toplum olduğundan söz ettiğim zaman kastettiğim şey, katılımcılık veya müşteriyle sağlıklı bir diyalog meselesi asla değil. Bu arada demin verilen örnekler, Schröder Evi ile Farnsworth Evi'nin nasıl yapılabildiğini söyleyeyim. Edith Farnsworth, Mies van der Rohe'nin sevgilisidi, *Bayan Schröder de Rietveld'in (günlükleri)*. Bu gerçekleri lütfen sık sık hatırlayın. Her zaman bu

kadar şanslı olup böyle sevgiler bulamayabilirsiniz.

AŞ: Ferhan Bey cevap hakkı kullanmak ister misiniz?

FY: Cevap hakkı kullanmak lazım. Şimdi herkes mimar diye dolaşılıyor, herkes bina yapıyor. Mies söz konusu oldu, Mies kullanıcılara sorup da mı yapıyor? Ama kullanıcılara olanak sunuyor. Mies'in IIT Mimarlık Fakültesi binası planı ile Fransworth evinin planı aynıdır biliyor musunuz? Aynıdır. Birisi mimarlık fakültesi, birisi ev. Çünkü içi boş kutulardır bunlar. Sadece ıslak mekan yerleri belirtilmiştir. Şimdi biz hepimiz ne diyoruz? “Ben mimarım”, bir de yasa çıkartmışız, telif hakkım var binaya dokunamazsın. Ben orayı o renk boyadım, sen onun rengini değiştiremezsin, mahkemeye verir kazanırım biliyor musunuz? Eisenmann ne diyor biliyor musunuz? Ben anahtar veririm, mimarlık başlar diyor. Ben böyle anlıyorum. *(alkışlar)*

Ayşe Dede (öğrenci): Türkiye’de “tarihi” daha doğrusu geçmiş yıllardaki yapılara ait düşünceler de bir tabulaşma var. Tabu olarak görülen bir “geçmişe sıkı sıkı sarılma anlayışı”... Neredeyse kayıtsız şartsız; kayıtsız şartsız derken var olan ve olması da gereken / olması çok doğal olan “değişime” bile karşı durabilecek şekilde bir koruma, “tarihimizi kimliğimizi değerlerimizi koruma” olarak görülüyor. Tarihi yapıları sergilerken, sergileme amacı ile yapılan herhangi bir ekleme için bile “biz en az şekilde dokunmaya çalıştık; biz hiçbir şeyi dokunmadık..” gibi yaklaşımlar... Geçmiş yüzyılları taklit etme amacı güden yapılar... Bu şekilde yapaylaştırılmış/yanıltılmış tarihi koruma anlayışıyla aslında günümüz mimarlığına, moderne ulaşmamızı engelliyoruz. Bu bağlamda Türkiye’deki “cesur” tasarımların-yapıların çokluğunu/ azlığını, niteliğini, tarihi korumanın bu şekilde yapaylaştırılmasına karşı ne kadar cesur olabildiklerini değerlendirir misiniz? Ve bu değerlendirme içersinde mimarlık öğretilerimizin bu çok hızlı değişen aynı zamanda gelişen mimarlık dünyasına uyum sağlama/ sağlayamama konusuna da değinirseniz...

UT: Sorduğunuz soru tarihsel korumaya ilişkin değil anladığım kadarıyla. Çünkü buradaki mesele koruma veya restorasyon meselesi değil, sanıyorum ki kastettiğiniz de o değil. Türkiye’de mimarlık alanında bazen bir tıkanma yaşıyorsa -sanıyorum iddia ettiğiniz bu- onun tarihsel çevreyi korumaya fazlasıyla ağırlık verdiğimiz iş olduğunu söyleyemeyiz. Böyle bir problem yok. Bu restoratörlerden, korumacılarıdan, hatta koruma talebinden kaynaklanan bir problem değil. Aslında kastettiğimizi ben şöyle anlıyorum: Türkiye’de tarihsellik, tarihsel geçmişle ilişki kurmaya yönelik bir mimari eğilim çok ağırlıklı biçimde isteniyor. Dolayısıyla Türkiye’de çok ağırlıklı bir dizi tarihselci yönelim var. Sık sık tarihimize ilişki kuran bina yapalım, bizim tarihimize böyle değil, dolayısıyla böyle yapmayalım türünden tarihsel geçmişimiz olarak tahayyül ettiğimiz şeyle bugünümüz arasında bir kopukluk olduğuna inanıyoruz ve o kopukluğu gidermek istiyoruz. Dolayısıyla da bütün yapılar sonunda bir tarihsel probleme dönüşüyor. Bunu mu demek istiyorsunuz? Ben böyle anladım. Çünkü bu korumaya ilişkin bir sorun değil bence. O kadar az sayıda gerçek korumacılık ürünü yapıyoruz ki, bu kadarcık koruma ürünüyle Türkiye’de herhangi bir yeni üretimin önünü tıkanmanın imkanı yok. Tam

tersine Türkiye bu bağlamda dünyadaki en özgür yerlerden biri. İngiltere’de bina yapın da görün nasıl olduğunu. Neredeyse kırın ortasında bina yaptığınız zaman bile çeşitli tarihsel çevre denetimleri gündeme geliyor. Tarla sınırlarının bile tarihsel olduğunun bilinciyle mimarlık yapılan bir ülkeden konuşuyoruz İngiltere’de. Bizim sorunumuz, kafamıza fazlasıyla tarihi takmış olmamızdan kaynaklanıyor. Türkiye’de tarihsel geçmişle sürekli olarak bugünümüzü bağlamak, çünkü böyle bir kopukluğun olduğuna inanmak gibi bir dert var. Bu mimarların baş edebileceği bir sorun değil. Türkiye’de böyle çok ciddi bir kimlik problemi sürekli gündemdeseyse, bununla daha uzun süre yüz yüze kalmacaktır. En azından 19. yüzyıldan bu yana, sürekli olarak geçmişimizle aramızda bir bariyer oluştuğunu, çünkü değişe değişe kendimizden başka bir şeye dönüştüğümüze inanmak istiyoruz. Buna inananlar böylesine geniş bir grupsa, bu durumla sürekli karşılaşacağız. Aramızda geçmişle dev bir bariyer var, mimarlığımız tarihsel kökenlerimizden koptu, gündelik yaşamımız, kültürümüz, aile ilişkilerimiz koptu sanıyoruz. Oysa bunun adı modernlik. Sadece bizim başımızda gelmedi; modernlik bu radikal değişimin adı. Onarılmaz bir tarihsel kopuş oluştu izlenimini veren de o. Şimdi burada buna inanan bir toplum kesimi bu kadar genişse, bu ortamdaki düşünsel ve estetik üretkenliği tıkar. Tıkanma, örneğin, Türkiye’de çok ciddi biçimde belediyelerin, kamu otoritesinin tarihselci yapı yapması biçiminde ortaya çıkıyor. Okul yapıyor, tarihsel geçmişimize ilişkili olsun. Adliye binalarını hatırlayın, internette bile var, kabus binalar ortaya çıkıyor. Çünkü sözde Selçuklu üslubunda binalar yapmaya kalkıyorlar. Bu dert mimarların çözebileceği bir problem gibi gözüküyor. Ama onunla hepimiz uğraşmak zorundayız ve burada böyle bir toplumsal ortam varsa bu dert direnmelerimizle, ancak belirli oranda dönüştürülebilir birşeydir. Kuşkusuz buna razı mı olmalıyız? Bu herkesin kendisine, kendi kültürel, siyasal pozisyonu içinden sorması gereken bir soru. Bazı arkadaşlarımız tam tersine “çok doğru, ben Türkiye’de bir kopukluk olduğuna inanıyorum ve bu kopukluğu düzeltmek için çalışacağım, tarihselci bir mimar olacağım” derse, ona da “kopuş sandığımızın olağanlığını anlatmaya çabalayıp yanılıyorsunuz” demek dışında bir imkan yok. Olsa olsa kişisel olarak “ben böyle bir mimarlıktan yana değilim” diyebilirim. Hiçbir biçimde de bunun yasaklanabilir, hatta yasaklanması gereken bir dert olduğu kanısında değilim. Ama bireysel olarak böyle yapılarla tanımlanmış bir mimarlık ortamında yaşamak istemiyorum. O adliyeleri görmek istemiyorum. O tarihselciliği görmek istemiyorum. Ama bu çeşitli nedenlerle tarihselci mimarlıkların Türkiye’de sürekli ısıtılı ısıtılı yeniden üretilmesi gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bununla daha epey uzun bir süre yaşamak zorundayız. Türkiye, kendisinin dünyanın başka yerlerinde vuku bulandan daha karmaşık bir epistemik kopuş yaşadığı gerçeğini farkedene kadar, bu böyle devam edecek.

FY: Benim burada bir şey söylemem lazım. Şimdi bu tam ne biliyor musunuz? İşte despot mimar. Despot mimar bu gidip oraya, o eski eser gibi adliyeyi yapan. Çünkü halkın kimlik sorunu yok. Halk kimliğini yansıtıyor. Gidin illegal dediğimiz yerlere bakın, nasıl gerekiyorsa öyle yapıyorlar. Hiçbiri de cumbalı, saçaklı, kemerli bilmemne yapmıyorlar. Kim yapıyor bunu? O despot mimarlar yapıyor. Onlar söylem oluşturdular, yönetmeliklere, imar planlarına girdiler. Değil mi?

UT: Birileri talep ediyor birileri yapıyor.

SA: Ben de çok kısa bir şey söylemek istiyorum. Gerçekten mimar olarak tarihle ilişkimiz sorunlu. Bugün geçmişe dönük bir bakış açısıyla ilişkileri kavramak önemli diye düşünüyorum. Geçmişte yapılmış olanın varoluş mantığını, hangi koşullarda ortaya çıktığını kavramak bugünü anlamak, o zamanın koşullarıyla ortaya çıkan arasındaki ilişkileri bugünün koşulları içinde yeniden düşünmek önemli. Bu bağlamda, despot mimar, tarihselci mimar gibi sıfatlara sahip olmayan, ilişkiyi düşünebilen, sorgulayarak değişimi yakalayan, geçmişin bilgisini dönüştürerek bugüne taşıyabilen mimarlar yetiştirmemiz gerekiyor.

FY: Akademya diye bir şey var, başbelası.

SA: Ama işte sorgulamaya başladığımız zaman o akademyanın basma kalıp yapısını bozmak mümkün diye düşünüyorum.

FY: Akademya kendini sorgulamayan bir yer demek ama.

SA: Bu durumda tarihle ilişkimiz yok anlamında bir sonuç çıkartmamak gerekir diye düşünüyorum. Ama nasıl sorusu önemli; var olan durumu sorgulayarak, eleştirel düşünme becerisi geliştirerek bir ilişki biçimi kurmamız gerekiyor.

AŞ: Peki. Bu bağlamda sayılabilecek bir soruyu tesadüfen Pınar (Soylu) Şevki Bey'e yöneltmiş.

Pınar Soylu (öğrenci): Türkiye'de uluslararası alanda ses getirecek, öncü olacak mimari projelerin, mimarların olmamasının nedenlerini, Taşkuşla'daki proje dersi ortamını ve sizin de şu an mimarlık eğitiminin de birebir içinde olduğunuz bir çerçevede yorumlarsanız Taşkuşla'daki öğrenci profilini ve tasarlanan projeleri ne konuda görmektesiniz? Türkiye'de öncü mimari projelerin, ses getirecek mimarlığın olmamasının sonuçta yine eğitimle ilgili olduğunu düşünürsek bu durumu değiştirmek ya da buna müdahale etmek için siz nasıl bir tavır alıyorsunuz?

ŞP: Şimdi sorunun ilk kısmına dönmeden diğer kısmını cevaplamaya çalışayım. Kanımca ilkokulun birinci sınıfında aritmetik, okuma yazma ve alfabe öğretiliyor. Ondan sonra da okullarda herhangi bir konunun öğrenilmesi mümkün değil. Mimarlık fakültelerinde de mimarlık öğrenilmesi mümkün değil. Bence mimarlık eğitimi veya diğer herhangi bir eğitim tamamen düşünmeyi öğrenmekle ilgili. Mimarlık eğitiminde mimarlık hakikaten öğrenilemez çünkü zaman geçiyor, mimarlık değişiyor. Yani taştan binalar yapmayı öğrenirsiniz de sonra vazgeçilir de camdan binalar yapılır. Dolayısıyla kanımca mimarlık eğitiminin nasıl olması konusunda ne düşündüğümü sorduğunuzda, temelde yalnızca öğrencilerin düşünmesi gerektiğini, düşünmesini öğrenmesi gerektiğini düşünüyorum. Buna da bir örnek vereyim, Dikili'de birtakım seminerler, workshoplar yapılıyor. Mimarlık workshoplarında çoğunlukla projeler yapılıyor. Ben de bir sene yaptım. Hiç elimize kalem proje için kağıt almadık. 10 tane öğrenciye, mimarlık konusunda düşünün, düşündüklerinizi de yazın dedik. Yazılanları da bastık bir kitapçık haline getirdik. Bence çok kıymetli şeyler çıktı ortaya. Mimarlık eğitimini Bursa'da, çok kısa olarak Orta Doğu'da, bu okulda

Yıldız'da ve Eskişehir'de takip etme imkanım oldu. Buralarda, genelde eğitim olarak bütün fakültelerde ne veriliyor bilmiyorum, ama ben girdiğim derslerde tamamen düşünce üretimi üstünde durmaya çalıştım. Çocukların da güzel binalar, güzel projeler yapması beni pek ilgilendirmedi. Beni hep, onların yaptıkları iş üzerinde düşünmeleri ve o düşüncelerini yerine getirmeleri ilgilendirdi. Uluslararası alanda Türkiye'nin ses getirmemesinin sebebi tarihsel gelişimden kaynaklanmaktadır.

Bu sebeple hepimizin uluslararası boyutta adımlar atması gerekiyor. Bu isterseniz mimari-felsefe olur isterseniz mimari yazılar olur isterseniz yapılar olur, ne isterseniz o olur. Ama uluslararası boyuta çıkmak gerekiyor. Nasıl ki sanayi devrimi tamamen neredeyse İngiltere'den çıkmış, İngiltere'de gelişmiş de Belçika'da da, Hollanda'da da o devrimi takip eden zamanlarda pek çok öncü çalışma yapılmış. Ve bu çalışmalar mimarlığa çok etki edebilmiş. Türkiye'nin de elektronik devrim ya da data devrimi, ismini bilmiyorum, şu yaşanan devrim sırasında yerini alması gerekiyor. Bunu da kanaatime göre sizler yapacaksınız. Burada da güven eksikliği kesinlikle olmamalı. Çünkü yaptığımız işler diğer ülkelerde yapılan işlerden hiç de az kalır durumda değil. Hatta çok komik; Yale'de bir diploma projesi jürisi vardı. İşte jüriden sonra da birtakım değerlendirmeler yapılmış. En iyi iki proje iki Türk öğrencinindi. Biz şimdi dünyada niye yer alamayalım. Bununla ilgili ben bir kendi tecrübemi ve bir neredeyse pişmanlığımı da dile getireyim. Türkiye'ye döndüğümde 70'li yıllarda yurt dışı ile çok ilişkim vardı. Yaptıklarımı gelip burada takip edenler oldu ve uluslararası boyuta çıkma imkan vardı. Ancak uluslararası boyuta ulaşamadım. Sakın yanlış anlaşılmasın, öyle "Star Architect" olmak gibi bir meraktan bahsetmiyorum. Bir mimariye yön verebilecek, bu işin felsefesiyle, düşüncesiyle insanlara yol gösterebilecek bir konuma gelmekten bahsediyorum. O tarihlerde ben maalesef bunun mümkün olmadığını, Türkiye'deki ortamın buna imkan vermediği gibi yanlış bir düşünceye kapılıp geri adım attım. Halbuki baktığımız zaman, mesela Mısır'dan Hasan Fethi çıkmış, yaptığı kerpiçten çamurdan binalarla dünyayı etkilemiş bir kişi. Türkiye'nin de artık bu imkanı kullanıp uluslararası konuma gelmesi lazım.

AŞ: Aslında biraz bu sizin söylediklerinizin devamında gibi geldi; Yasemin Demircioğlu da bir soru hazırlamış.

Yasemin Demircioğlu (öğrenci): Şevki Bey, 'Mimarlık Çalışmalar' isimli kitabımızda belli dönemler içinde aldığınız notları derlediğiniz bir giriş yazısı var. O yazıyı okuduğumda şöyle bir ifade dikkatimi çekmişti, "artık 'ne yapılsa oluyor' düşüncesi mimarlığı yönetiyor" diye bir ifade kullanmışsınız bugünün mimarlığından söz ederken. Bunu aslında o yazıda da bahsettiğiniz tasarımdaki içgüdü, yaratıcılık ve mimarinin tanımlanması ya da felsefesi noktalarında açıklayabilir misiniz?

ŞP: Şimdi burada bahsettiğiniz o kısa alıntı aynen demin anlattığım, şu bardağın yarısı boş gibi bir şey. Orada kullandığım bu cümlemin ana sebebi okuyanlara şu fikri vermek üzereydi; eh yaptık işte, orada batıda o yapmış, doğuda o yapmış, biz de benzerini yaptık oldu, tamam! Bu ilkimizde maalesef çok olan bir şey. Ancak bunun başka bir şekli de, bir mimari düşünce, bir mimari felsefeye dayandırılmış yapılan yapmaktır. Birazcık bu düşüncüyü aşlamak amacıyla söylenmiş veyahut da yazılmış bir yazıdır bu.

Emir Atakan Yılmaz (öğrenci): Türkiye'deki sosyal dokunun mimarlığı nasıl kırdığını ve buna gündemin nasıl cevap verdiğini merak etmişim. Yani işte Avrupa'yla iklimimiz aynı, avangard mimarlığımız da geçmişte az çok biraz benzerlik gösteriyor ama sosyal dokuda çok ciddi bir kırılma var. İşte bu 80 yılda 10 milyondan 70 milyon kentiye doğru giden bir yol var. Bu gündeme nasıl yerleşmiştir? Gündemle ilişkisi nasıldır?

ŞP: Bence bugünkü en önemli konulardan biri de budur. Ama buna farklı bakış açılarıyla bakmak mümkün. Şöyle ki, İstanbul'un nüfusu 50'li yılların başında 800-900 bin iken ve şehir ufak bir yere yayılmışken, işte bugün 15 ila 20 milyon arasında bir nüfustan bahsediliyor. Burada mimarlık ortamını nasıl geliştirirsiniz, buna nasıl bakarsınız? Benim buna söyleyebileceğim çok basit bir şey var: Her yapı mimarlık değildir. Her yapı mimarlık olsaydı, bugün dünya üzerinde 7 milyar insan yaşıyor. Her birinin oturduğu bir ev var, ha o kadar mimarlık eseri var. Hayır yok öyle bir şey. Her yapılan yapı bir mimarlık işi değildir. Türkiye'de de İstanbul gibi bir yerde her yapılan yapı bir mimarlık işi değildir. Bu demografik yapıdan dolayı doğan farklılıklar konusunda da şöyle düşünüyorum: 30'lu yıllarda Fransa'da özellikle Corbusier ile modern mimaride birtakım akımlar oluşmuş. Aynı yıllarda kapitalist düzen içinde Amerika'da birtakım yapılar ortaya çıkmış. Aynı zamanda da

Rusya'da komünist düzen içinde birtakım yapılar çıkmış. Bunlar içinde çok güzelleri ve mimarlık tarihinde yer edinmiş olanları da var, hiç lafi edilmemiş olanları da var. Bu yapılardan kimisi çok aşırı komünist bir ülke, kimisi çok aşırı kapitalist bir ülkede, kimisi de birazcık daha ne olduğu tam belli olmayan bir ülkede yapılmış. Aynı zamanda işte Mısır'da Hasan Fethi çıkmış yapılar yapmış, Budist rahipler çıkmış başka yapılar yaptırmış. Bütün mesele bu demografik yapı veyahut da yapılan her yapının nasıl bir mimarlık veya nasıl bir şey olacağı değil, iyi mimarlığın nasıl olması gerektiği. Yoksa bir demografik yapıyla mimariyi bağdaştırmak veyahut da büyüyen bir kentte, daha doğrusu şişen patlamaya hazır bir kentteki yapılarla iyi mimarlığı da bağdaştırmak gerekmiyor. İyi mimarlık başka şey, mimarlık başka şey, yapı başka şey, şehirlerin veya ülkelerin başlarına gelen politik olaylar veya önemli değişiklikler başka bir şey.

T. Oya Ekmekçi (öğrenci): Proje1'den "bitirme projesi" olarak adlandırılan ve bizi mimar olarak "yetkin" kılan son projeye kadar, mimarlık eğitim sürecini gözönünde bulundurduğumuzda, bu süreçteki üretimlerin ve yaratıcılığın mimarlık uygulama pratiklerine yansımaları nasıl buluyorsunuz? Sizce gerçekten Türkiye'de bu yansımaya önemli bulunuyor mu ve de bunun desteklenmesi için mimarlık eğitim süreci boyunca ve sonrasında nasıl bir ortam sunulmalıdır?

NP: Şimdi aslında eğitim süreci içindeki yansımalarını görüyorsunuz zaten, bizzat içerisindeyiz. Bir örnek olarak, Mimed, Archiprix, Prosteel, Çuhadaroğlu ve diğer isimlerini saymadığım mimarlık öğrencilerine yönelik tüm yarışmaları ve sonuçlarını düşünürsek, bunları eğitim sürecini yaşarken uygulamaya yansıyan birer karşılık olarak değerlendirmek mümkün. Mezun olduktan sonra da, eğitimin ilk yılından sonuna kadar olan süreçten farklı ve aslında tılsımlı bir güç yok dışarıda sunulan. Herkesin kendi ortamını yaratmasıyla ilgili bir durum söz konusu. Bu noktada, eğitim özünde, her bir öğrencinin "star mimar" iddiasıyla değil de; belli bir düşünce ortamı içerisinde kendi doğrusunu, kendi sözünü, özgürlüğünü veya çizgisini bulmasıyla ilgili bir ortam sunmalı. En azından benim kendi stüdyomda yapmaya çalıştığım şey, aslında herkesin kendi fikrinsel tereddütlerini bir kere ortaya koyup, yani bir şeyleri sorun olarak görüp ona ilişkin de kendi temsillerini üretmesiyle ilgili bir ilişki düzeni kurmasına çalışmak. Onun uygulamasında da

olumlu çıktılarını görüyoruz diye düşünüyorum. "Mimarlık eğitimi sonrasında nasıl bir ortam sunulmalıdır?" sorusu ise biraz pasif bir duruş sergiliyor. Bence, sunulmasını beklemek değil, onun üzerine çaba göstermek gerekebilir. Bu anlamda, mimarlık eğitimi sonrasındaki, yollardan biri olarak, günümüzde herkesin tekil olarak yani sıfırdan başlarken güç birlikleri oluşturduğunu gördüğümüz örnekler çoğalıyor. Bu birliktelikler, sadece mimari veya yapısal olarak bir ürün ortaya koymak yanında, mekansal birlikteliklerle de birbirini paralel olarak besleyerek şekillenebiliyor. Ortama ilişkin uygulamadaki karşılıklardan biri olarak şekillenen böyle küçük başlangıçların, büyüyen ve kar topu efektiyle üreyerek ilerleyebildiğini gördüğümüz örnekler de gittikçe çoğalıyor. Ayrıca, mimarlık eğitiminin kazanımlarına, temelde bir zihinsel süreç eğitimi ve düşünce biçimleri olarak kazandırdığı nimetler olarak bakarsak; mezuniyet sonrası ortamlarda da, bireysel olarak üstlenilecek rollerde de, kişisel potansiyelleri açığa çıkarma durumunu önemsemek gerekiyor. Böylece işin de, ürünlerin de, ortamların da niteliğinin artmasından bahsedilebilir.

Eralp Çalık, Fatih Abay (öğrenciler): Nurbın Hoca'ya bizim sormak istediğimiz soru Türkiye'de toplumun mimarlık algısına dair. Türkiye'de entelektüel mimarlık ortamı ve toplum değer yargılarını ne derecede örtüşüyor? Türkiye'de mimarlık ve etik kavramları, toplumun değer yargılarını ne derecede temsil ediyor? Türkiye gibi son derece çok katmanlı bir toplumda kentin belleğini oluşturan kullanımları ve mekanları ortak bir bilinç oluşturarak korumak ve bu süreçte toplumun aktif bir şekilde müdahil olmasını sağlamak ülkemizde ne düzeyde mümkün?

NP: Aslında bunlar ortak bilinç ve ortak hafıza konularını içeren biraz tehlikeli sorular. Türkiye'de farklı zeminlerde çoğunlukla şikayet edilerek ortaya konan ortak hafızamızın olmayışı konusu, mimarlık alanında özellikle bazı tipolojilerde tam da tersi bir şekilde yaşanıyor günümüzde. Çünkü, Türkiye'de bir ortak hafıza veya bilinçle oluşarak karşımıza çıkan mimarlık ürünleri, AVM'ler, kapalı siteler ve benzer açılımların sıklaştığı işlevler oluyor. Sayıları giderek arttıkça ise özgünlükten çok, farklı türlerle şekillenen bu örneklerle karşılaştığımızda da, "bu ortak bilinç ne kadar yaratılmalı?" sorusu tehlikeli bir hal almaya başlıyor. Hele ki herkes o ortak bilinçten nasiplendiğinde karşımıza çıkan hizmet sektörü, kendi içindeki benzerlerini neredeyse kendini kopyalaştırarak arttıracaksa ya

da "cyborg"laşan topluma doğru götüren bir yapıya erişirecekse o zaman toplumu bilinçlendirme görevini mimarlıktan almak gerek yönünde benim kişisel fikrim. Burada etik olarak üstesinden gelinmeye çalışılacak şey, aslında, iktidarlık ve güç ile ilerleme ve özgürlüğün çatışmasını dengelemeye çalışmak olabilir. Dengelemeye çalışırken, iktidarın hep üstte olması ya da pazarlanması, tek tipleşmesi ya da markalaşması gibi şeyler baskın gelmeye başladıkça, ortak hafızadan çok tek tipleşme ortaya çıkıyor. Kendi içinde maddi beklentileri çoğalan mimari çözümlerde de sonuçlar daima tek tipleşiyor. Bu tek tiplik içinde de, sözde farklılığıyla ön plana çıkarılmaya çalışılan, sanal mutlu yaşam stilleri yaratılan, "X" isimli yapıda oturmak gibi şeylerin pazarlanmaya başlamasıyla da çözümler, özgün ve nitelikli bir mimarlık ortamı sağlamak konusunda, etikten uzaklaşmaya başlıyor. Aslında standart olandan farklı bir durum yok ama farklıymış gibi olma durumu pazarlanıyor.

Gizem Çakar (öğrenci): Son yıllarda ortaya çıkan ve etkileri mimarlık gündeminde bulaşıcı hastalık gibi yayılmakta olup, bu yayılım sürecinde sahte doğa kavramına yakınlaşan "sürdürülebilirlik ve ekolojik mimarlık" trendini doğayı yok edip yeniden doğa oluşturmak ara kesiti üzerinden baktığımız zamanki düşünceleriniz nelerdir?

İlgin Külekcı, Deniz Önder (öğrenciler): Peyzaj mimarlığının kentsel ölçekte ve kamusal alanlardaki rolü açık alanların daha etkin kullanılması ve korunması gereği açısından artıyor. Özellikle "ekoloji" kavramı üzerinden düşünürsek peyzaj mimarlığı, mimarlığı tamamlıyor diye düşünülürken aslında mimarlık peyzaj mimarlığının yapılaşması mı oluyor?

DA: Aslında hakikaten artık böyle gazı kaçmış gazoz gibi bir hale geldi... Aslında önemsiyorum, önemsemediğimi söylemek istemiyorum, ama bunun bir pazarlama aracı vesaireye dönüşmesi biraz garip oluyor. Fakat öte yandan da bu tesadüfen bir trend de olabilir. Ama aslında 60'lı yıllara dönerseniz, öyle yeni bir konu değil bu. Özellikle 60'lı yıllarda inanılmaz deneme var, inanılmaz ama öyle böyle değil. Yani ne tipolojiler, ne çözümler vs. İkili bir konuşma bu, hem sorun hem de öte yandan önemli bir konu. Seneler önce Ferhan Beyler'le beraber böyle bir, bana da çok yararı olan bir derse başlamıştık, "Doğal Verilerle Tasarım" diye. Birkaç sene geçti, yani o kadar trend olmadığı dönemlerde, doğrusu çok önemseyerek konuştuğumuz konulardı bunlar, daha da eskisi var. Gerçekten üzerinde durmak lazım fakat bir içeriksizlik içindeyse, doğrusu saçmalık olmaya başlıyor. Dikkat de etmek lazım diye düşünüyorum. Diğer konu da, o biraz böyle yumurta-tavuk ilişkisine dönüşüyor. Sonuçta bu peyzaj denen şey, aslında her şeyin tümü, mimarlığın kendisi, ondan ayrı bir şey değil. Bütün ürettiğimiz her şey, yani kültür de bir peyzaj, hani eğer aynı kelimeyi peyzaj karşılığı olarak ararsak. Mimarlığın, öte yandan mimarlığın kendisi de bir peyzaj, peyzajın kendisi de mimarlık.

AŞ: Ertuğ, sana Emel Sönmezay soracak, aslında senin giriş yaptığın noktadan sürdürülebilecek bir soruymuş gibi görünüyor.

Emel Sönmezay (öğrenci): Sizce bir projeye hazırlanırken tasarım ve uygulama aşamaları üzerinden düşündüğümüzde öne çıkan unsurlar ve karşılaşılan sorunlar nelerdir? Bu ikisinin bir araya

gelişi nasıl gerçekleşiyor? Tasarım ve uygulamaya bakış açınız nasıl yönlenmektedir?

EU: Tasarım ve uygulama gibi bir "iki evren" tanımlamıyorum aslında. Projelerde tanımlamamaya çalışıyoruz. İkisi birbirine karışmış bizim için. Bir projenin uygulamasının içinde de olmayı istiyoruz. Uygulamasının içinde olamayacağımız durumlar varsa da, o projeyi mümkünse almamak iyi olur diye düşünüyorum. Müşteriyi, uygulamanın içinde de, bizim belirlenmiş bir rolde -bu rol değişebilir- olmaması gerektiğine ikna etmeye çalışıyoruz. Şu ana kadar uygulamanın içinde hiç olmadığımız bir durum olmadı. Yani mutlaka bir şekilde mesleki kontrollük, müşavirlik ya da arada seyahatler ile; müşteriye göre, duruma göre değişecek şekillerde, mutlaka işin içinde olduk. Ben gerçekten içinde olmadığımız bir durumu pek tahayyül edemiyorum. Mutlaka tasarım bittigi -daha doğrusu tasarım bitti deniyor- belirli bir doküman hazırlandığında, sanki bu doküman bina haline gelmeye hazır duruyor. Ama işler öyle değil, öyle olmuyor. Zaten bunun için de arada roller var: proje yönetimi, teknik kontrollük, mesleki kontrollükler, danışmanlıklar gibi; sadece mimarlık için değil, bütün diğer disiplinler için de, tarif edilmiş roller var. Bütün dünyada böyle. Bu yüzden sonuçta, tasarım ve uygulama diye çok ayıramıyorum, yani bu süreç en baştan başlayıp, bina açılana kadar süren, bir bütün, diye düşünüyorum. Burada, bir sorundan da tam bahsedemiyorum. Yani meslekte sorular: vergiler yüksek, işte mimarlar odası şöyle yapıyor, böyle yapıyor gibi sorular var. Kabaca, işvereni kamu ve özel sektör, kamu ve diğeri diye ayırırsak; sorun çoğunlukla kamuda çıkıyor. O, işleri, tasarım ve uygulama diye ayırıyor. Diyor ki, "sen tasarladıktan sonra bana ver, ben yaparım onu". Aslında bu konuda kendi, kamunun yazmış olduğu ve dağıtmış olduğu ve yayınlamış olduğu yönetmeliklerde, yasalarda, bunun böyle olmadığı yazılı. Belediyeler bu işe böyle bakıyor. Zaten sonuçta ortada, yani kamu yapıları, çok uğraşılsa bile kaliteli bir şekilde, iyi bir şekilde sonlanmıyor. İyi de başlamıyor, programları iyi olmuyor, kullanacak insanlarla mimar görüşmüyor, yalnız kalıyor aslında. Yani mimarın herhalde karşılaşılabileceği en kötü durum: "al işte bu arsa, sen de buraya şahane bir şey yap" denmesi olur. Mimarın karşısında o binayı kullanacak, o binayı yönetecek, o binayı ileride kullanacak, değiştirecek, bütçelendirecek insanların bir ekip halinde ve bilinçli bir şekilde bulunması lazım ve böylece mimar onları yöneten değil, onlarla beraber hem tasarımı hem uygulama sürecini yürüten, aktörlerden biri haline geliyor. Böyle bir rolde olunca yapılar iyi çıkıyor diye düşünüyorum.

Pelin Arıbaş, Hazal Yücesoy, Ayda Ağaoglu (öğrenciler): Aslında Emel'in sorusuna oldukça paralel olacak. Kimliklesizen, ötekileşen ve belleğini yitiren günümüz kentleri ve bu durumu tetikleyen yazlık siteler, kapalı güvenli siteler, tatil yerleri gibi örnekler üzerinden konuya bakarsanız Türkiye ve Dünya ölçeğinde varolan durumu nasıl yorumluyorsunuz? Kendi projelerinizde bu sorunun yansımalarını ne şekilde görüyoruz, burada en belirgin faktör piyasa mıdır, mimarın buna etkisi ne ölçüdedir?

EU: Bir tane yazı yazmıştım, o yazıyı da neden yazmıştım burada anlatmak istiyordum çünkü matrak bir şeydi. Mardin'e gitmiştim babamla 2-3 günlüğüne. Bizi gezdiren bir ahababı vardı babamın. Daha doğrusu bir ahababının ahababı bizi

gezdiriyordu. Mardin yeni şehirden, eski, bu ovaya bakan, hani bizim bildiğimiz Mardin fotoğrafına doğru ilerlerken, yanda böyle çok tuhaf bir imalat gördüm. Aynı anda da adam; "buraya şelale yapıyorlar", dedi. Ve söyledi ki Keçiören ekibi yapıyor. Ben de Keçiören'deki şelaleyi biliyordum. Aslında o anektottan sonra, Arkitera'ya da arada birşeyler yazıyordum, öyle bir yazı yazmıştım. Yazıda söylemek istediğim şeydi: Merkezi bir estetik bilinç var. Birtakım paketler var. Ve bu belediyelerden belediyelere ilerliyor. Yani Ankara'da Keçiören'deki şelaleyi yapan ekip gidip Mardin'e şelale yapıyor. Ya da aynı tip alt geçitler, üst geçitler yapılıyor. Ya da bizim evin yanındaki parktaki salıncaklarla Antalya'daki parktaki salıncaklar aynı. Belediyeler farklı aslında, biri CHP biri AKP ama. Bir yer var, o böyle üretiyor bunları, sonra tüm ülkeye yayılıyorlar. Şehirler de tabii o kadar büyüdüler ki, yani bilemiyorum kimliklesizleşme falan gibi şeyler ne kadar anlamlı oluyor. Her şehirde Cumhuriyet döneminde yapılmış bir tane caddesi varsa, birkaç tane yıkılmadıysa Cumhuriyet yapısı, bir saat kulesi, varsa, biraz da şehir suru kalıntısı şehirleri birbirinden ayıracak şey oluyor. Bunun dışında kalanlar birbirine benziyor. Ben gerçekten Trabzon'u Kayseri'yle, Antalya'yı İzmir'le karıştırabilirim. Birtakım sembollerini ve birtakım coğrafi belirtileri görmezsem, bir tane dağ, işte bir tepe, ufukta deniz falan gibi, şehirleri ayıramayabiliriz birbirinden. Benim anlatmak istediğim biraz oydu. Bunlar böyle şehirlerden şehirlere ihraç ediliyor. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Nijerya'ya kırmızı ışık sattığını okumuştum (*gülüşmeler*). Ve sokak lambası. Sokak lambaları da öyle, bütün şehirlerde aynı. Ve muhtemelen o bağlantılar belediye başkanları üzerinden gidiyor. Yani belediye başkanı öbür şehre gidiyor, "ya ne kadar güzel, bundan biz de alalım" diyor, yanındakine söylüyor. Onlar alıyorlar onu. Bunun karşısına da biz çıkamayız. Yani siz ne yapıyorsunuz dersiniz, hiçbir şey yapmıyoruz. Yani bir yöntem aklımıza geliyorsa ben duymak isterim.

Çiğdem Nur Turhan (öğrenci): "Bir Yapı Kurmak" adlı yazıda Boğaçhan Dündaralp aslında mimarlığa yaklaşımını anlatıyor. Şöyle düşündüm, bir mimarın gündemdeki söylemlerin altına ismini yazmasındansa, en başından sonuna işine, yani mimarlığa, yaklaşımı kaleme alabilmesi zor ve çok değerli bir şey. Zaten az önce "kamusal"a da yaklaşımınızı anlattınız. Yazmanın sizi nasıl beslediği konusunu açmak istemişim. Zor bir soru bence.

BD: Benim yazı yazma durumum önce kendimle ilgili olarak düşüncelerimi, biraz kendimi bulmakla ilgili... İfade etme gücümü artırmak için yetiştirmek amacıyla başladığım bir şey; ve hala her şeyin kendisi eskiz düzeninde bu anlamda devam ediyor. Yazı yazmanın türlü hallerini ben kendime sadece, mimarlık nasıl maket yapıyor, eskiz yapıyorsa, ben yazmayı da onun bir parçası olarak bu şeyleri görünür kılmamanın öncelikle kendime görünür kılmamanın bir parçası olarak görüyorum. O yüzden yazılarımın kendince bir hali var, genel bir iddia taşıyor. "Bir Yapı Kurmak" da aslında, ya ben gerçekten dünyayı kavrama halimle, yaptığım iş arasındaki ilişkiyi tarif etmeye kalksam nasıl ilişkilendirebilirim diye başladığım bir eskiz, hala da aynı eskiz üzerinde durduğumu söyleyebilirim. Yani bu kendim için daha çok gelişmeye açık bir alan gibi duruyor. Bu nedenle yazmanın benim için çok araçsal bir boyutu var. Önce öğrenmek ve kendimi anlamak için başlayan birşey oldu, sonra da

üretmek ve araştırmak halinde evrildi. Hala da bu anlamda devam ediyor.

Nesrin Kırmacı (öğrenci): Sizi ilk defa bir bavul dolusu defterle geldiğiniz zaman tanıdım. Teknolojinin çokça geliştiği bir zamandayız. Bu gelişimin "mimarlık eğitimi" sürecinde nasıl bir biriktirme olgusu ile devam ettiği, bunun günümüze yansımalarının ne yönde olduğuyla ilgili ne söylenebilir? Bir şeyler araştırırken dönüp dönüp baktığımız kitaplığımız, kitaplarımız vardır. Peki ya defterleriniz? Defterinize bakıp kendinizi şimdiki zamanda karşılaştırınca "evrilme" nizi nasıl açıklarsınız? Sürekli bir devinim içinde olan mimarlık/tasarım/uygulama sürecinin size yansımaları neler olmuş?

BD: Kendi çevresel algılarımızla, bulunduğumuz ortamda birşeyleri biriktirmeye başlıyoruz. Bu birikenlerden hepimizin kendimize ait bir arşivi oluşuyor. Aslında üretme dediğimiz durum da o arşivde o koşulların çarpışma hali oluyor. Bu anlamda biriktirme meselesini çok önemsiyorum. Bu nedenle de her türlü biriktirmeye özen gösteriyorum. Ancak bu biriktirmenin çok geliştirilebilecek bir tarafı yok, tamamıyla benim kendi seçkilerimden oluşuyor. Ama kendi içinde, kendimle dertleştiğim, dert edindiğim noktaların sürekliliğini, tartıştığım meselelerin yanıtlarını aramak, karşılıklı paylaşılabilecek, gelişebilecek bir durumu varsa, ya da gündemde ortada duran bir durumu denk geliyorsa onu da ortaya dökmek, ya da evrimleşmesini dışardan birtakım tepkiler almak üzerine kuran, kendimce dertlendiğim yöntemler, çabalar var. Arada eski defterlerime dönüyorum, kendime hatırlatıyorum. Nurbın el-beyin-göz koordinasyonunda bahsetti. Doğrudan defter yazmanın beyinle mesafeyi kısaltan, daha kolay içselleştirilebilen bir boyutu var. Ancak biriktirmeyi yalnızca defter üzerinden değil, dijital olarak da önemsiyorum, dijital olarak da saklıyorum. Ama itiraf etmeliyim ki defterlerin başka türlü bir mekanı var. Yani o mekanlar üzerinden iletişim kurmak başka birşey. Belki de o bizim kendi öğrenme şeklimizle de ilgili olabilir. Çünkü beyin, bilgileri saklama ve depolama hali ile bu bilgilere kurduğunuz köprüler ve bağlarla işliyor. İşte bu bilgilerle ilişkiyi ne kadar farklı bağlarla zenginleştirirseniz, daha çok kullanabiliyor, o bilgileri o kadar başka bilgilerle çarpıştırma olanağı yakalayabiliyorsunuz. Ben de elimden geldiğince kendi araçlarımı o anlamda genişletmeye çalışıyorum.

Ayşe Gül Taşkın (öğrenci): Tam 2004'te mesela Arkitera Genç Mimarlık Ödülü almışken, ondan sonra yolun çok çok başındayken NP12 gibi projelerinizle "piyasada" çok da dikkat çekmiş bir isimken, yani "piyasa"da hiç hız kesmeden ilerleyebilecekseniz, siz bir anda mimarlık eğitimine yoğunlaştınız. Bunun altında yatan salt bir beslenme güdüsü müdür, yoksa bunun altında sizin gerçek anlamda başka aradığınız birşeyler de mi var bunu merak ediyorum.

BD: Aslında mimarlık eğitimi ile mimarlık uygulamaları her ne kadar pratikte ayrı gibi dursalar da benim için onlar ayrı duran şeyler değiller. Benim için birbirini besleyen birbirini tamamlayan bir anlam içeriyorlar. Temelde aynı kaynak ve ortamlardan besleniyorlar. Ben birbirinin varlıklarını üzerinden birbirlerini sorgulama imkanı yaratma hallerini çok önemsiyorum. Üretimimin ana eksenini olan "yapmak", "inşa etmek" beni motive eden ve asıl mimarlık eğitimi sürükleyen

birşey. Ama bu üretimin hangi süreçlerden geçtiğini çok önemsiyorum. Bu nedenle acele bir sonuç olarak bir şeyi inşa etmek üzerine kurulu bir motivasyonum yok. İşte NP12'den bu yana 5 yıl geçti ve çizdiklerimiz içinde bir tane iş uygulanmadı. Bu uygulanmama halinin çok çeşitli sebepleri var. Bir ara sosyal forumda bununla ilgili birşey anlatırken; yaptığımız projelerden çok nasıl bazı yatırımlardan vazgeçtiğimizi, bazı şeylerin nasıl iptal olduğunu, yani mimarlığı yapmak kadar pek yaptırmamak gibi de bir gücü olduğunu ben bu 5 yıllık süreçte nasıl fark ettiğimden bahsettim. Yani birşeyi iyi yapmanın ya da birşeyi ehlinece bir konumlanma sağlayıp onun peşinden gitmenin birtakım sonuçları var. Bir ofis sahibi olarak bu durum başkaları tarafından bir ticari başarısızlık olarak da algılanabilir. Piyasada ticari anlamda "adını" için bu durum pek hayırlı görülmez. Ama sonuçta ben kendi adıma birtakım ödediğim bedellerle bunu sürdürmeye çalışmayı oldukça önemsiyorum. Eğer hepimiz bu anlamda bir takım sonuçlar peşinde koşuyorsak da bunlar birtakım hedeflerle ulaşılan şeyler değil, gerçekten çabaların bir sonucu olmalı. Yani Şevki Bey uluslararası platformda Türkiye'den birilerinin de olması gerektiğini, bunun burada da imkanları olduğundan bahsetti. Belki de buradaki imkanların altı çizilebilir ama ben bunun bir hedef değil, bir sonuç olması gerektiğine inanıyorum. Bir mimarlık eğitiminde kategorik olarak mimarlık eğitiminin hedefi diploma almak olabilir mi? Ya da yüksek lisans yapmanın hedefi tez yazmak olabilir mi? Yani mimarlığın da hedefi iyi bir yapı yapıp ya da çok uluslararası düzeyde bir mimar olmak olamaz diye düşünüyorum. Yani bu bir sonuçtur gerçekten onun yolları ve bedelleri vardır, onlar gerçekten bir sonuç olarak ortaya çıkarlar. En azından benim motivasyonum bu yönde. Çeşitli vesilelerle özellikle uluslararası ortamlarda başka gruplarla da ortak çalışmak, kendi yaş grubundan mimarlarla karşı karşıya gelme, değerlendirilme durumum oldu. O deneyimlerden sonra çok hayıflandığımız ve beğenmediğimiz kendi ortamımızda çok büyük potansiyeller olduğunu fark ettim. Ancak biz önce kendi ortamımızla hesaplaşmalıyız ki onlar da sonuçlar olarak dışarıdan kıymet bulabilsin... Hesaplaşmama hali için Uğur Bey tarihselci yaklaşımla, tarihsel durumla bizim bir türlü kuramadığımız bağın bir sonucu olduğunu ifade etti. Genel olarak bakıldığında, sürekli kendi ortamımızda bir problemimiz var, o problematiği bir üretim, bir enerji haline dönüştürmüyorduk gibi görünüyor. Yani bununla biz bir türlü hesaplaşmıyoruz. Her şey idealize bir durum var o dışarıda bir yerde duruyor ve biz hep o hedefe ulaşmaya çalışıyoruz. Ama asıl yapılması gereken şey belki de atlanıyor. Mimarlık eğitimi de bunun içinde, bir pratik dünya da bunun içinde, yazın dünyası da, bütün bunlar bunun içinde... Burası bizim ortamımız ve biz bir şeyleri tartışmazsak hiç bir şey olmayacak gibi geliyor bana.

AŞ: Çok teşekkür ederiz. Galiba iki turu tamamlamış olduk. Böylesine iyi bir buluşma noktası oluşmuşken, artık sürenin de ilerlemiş olmasına rağmen, ben sizin affınıza sığınarak acaba salondan katkı yapmak isteyen var mı diye sormak istiyorum.

İzleyici [1]: Ben kime sormak istediğimi bilmiyorum çünkü herkesin görüşünü almak istiyorum bu konuda. Mimarlık alanı, mimarlık alanı içinden çözülemeyecek problemlerle çok fazla oluşuyor. Bu anlamda çok fazla enerji harcıyor ve mimarlık gündemini aslında bu sorular oluşturuyor. Fakat

mimarlar tam da bu sorunların önündeki aktör değil. Peki bu durumda mimarlığın, mimarlık alanı içinden çözülmeyecek sorunlarla uğraşması mimarlığı çeşitlendiriyor mu, farklı disiplinlerle etkileşim içerisine mi giriyor yoksa mimarlık mesleğini deforme mi ediyor? Bunu sormak istiyorum.

ŞP: Muhteşem bir soru. Ben cevap vermeyeceğim hayır. Soruyu çok beğendim. Ben de o soruyu sormak isterdim yani (*gülmüşler*). Biraz ironik oldu gibime geliyor soru.

BD: Bence temelde mimarların konuya bakış açıları ile ilgili bir sorun bu; burada mimarların tek başına ve bütün bir problem üzerine bir fikir ya da bir çözüm önermesiyle ilgili ortak bir üretim davranışı var. Temelde bence mimarların tek başına mimarlık alanı içinde çözülemeyecek türde problemlerde gerçekten rol edinmesi gerektiği durumları var. Ama mimarların şu ana kadar hep bu rolü çizmek ya da bir proje hazırlamak ya da yapı inşa etmek olarak dışarıdan verildiği ya da indirgenmiş için mimarlık tanımlı ve ortada görülen profiller üzerinden tartışılıyor. Bence pek çok mimar, mimarlık türü olabileceği gibi mimarlığın pek çok aktörü de var. Mimar olarak da mimarlık bilgi alanı içinde kalınarak da yapılabilecek üretimler bunlar. Evet konvansiyonel anlamda bilinen mimarlığı deforme ediyor, hatta iyi de yapıyor, mimarlığın güncel durumlar içindeki etkinlik alanını yeniden tanımlayabilmek için fırsatlar üretiyor. Bu bir araştırma olarak mimar ya da mimarlığın farklı disiplin ve koşullarla ortak olarak, onlar içinde nasıl rol edinileceğini bunun için de ne kadar, hangi mesafede duracağımı ve nasıl ilişki kuracağımı tarif etmesiyle ilgili bir alana taşıyor... O yüzden ben bunun bildiğimiz mimarlığı deformasyona uğratacak birşey olarak, mimarın aktör olarak rolünün başka rollerle yeni bir tür ilişki modeli üzerinden kurabilmeye imkan yaratacağının bunun da sadece bilgi alanı olarak değil, mesleki/pratik alan olarak da potansiyelini arttıracığını düşünüyorum.

SA: Bu ilginç soruya ben de kısaca şöyle yanıt vermek istiyorum. Farklı disiplinlerle etkileşim, günümüz mimarlığını anlamak için kaçınılmaz gözüküyor; çünkü salt mimarlık disiplini içinde kalarak günümüz dinamiklerini anlamak ve bütüne yanıt verecek tasarım yapmamız olanaksız hale geliyor. Bu soruna yıllardır disiplinlerarası çalışmalar çözüm bulmaya çalıştı; ancak bugün bunun da ötesine geçmek, mimarlığa hem kendi içinden hem dışından bakmak gerekiyor. Mimar olarak günümüz koşullarında, küresel dünyanın, dijital çağın sağladığı olanakların ve sınırlamaların dışında kalarak tüm bu sorulara cevap vermemiz mümkün değil. Küreselliğin beraber getirdiği ekonomik, politik, sosyal, kültürel bir çok sorun var ve mimarlık sadece bina ölçeğinde değil çok farklı ölçeklerde tüm bu sorunlardan etkileniyor ve diğerlerini etkiliyor. Bu bütüne hakim olabilmemiz, mimarlığı da kaçınılmaz olarak içine alan büyük resmi görebilmemiz için bizim mimarlık disiplininin dışına da çıkmamız gerekiyor. Mesleği deforme etme gibi bir çıkmaz içine düşmemek için hem dışarıda hem içeride kalmamız ve bir salınım hareketiyle mimarlık disiplini ile diğer disiplinler arası ilişkiyi dinamik kılmanız gerekiyor. Diğer bir deyişle sadece mimarlık disiplini içinde kalarak kapalı bir sistem oluşturmak yerine, ilgili tüm disiplinleri birbirleriyle ilişkili kılarak, hem içeriden hem de dışarıdan meselelere baktığımızda, diğer

disiplinlerin mimarlık disiplini içinde eritilmesi, ya da mimarlığın yüzeyselleştirilmesi söz konusu olamaz diye düşünüyorum.

EU: Ben aslında merak ediyorum. Bir örnek verebilir misin? Yani nedir bu mimarlık dışındaki?

İzleyici [1]: Verebilirim. Mesela herhangi bir konuyu mimarlık gündemiyle ilgili herhangi bir konuyu araştırdığım zaman kendimi sosyoloji kitabı okurken buluyorum. Veya mimarlık gündeminde olan yine bir problemi çözerken, veya kentle ilgili bir problem mesela bu. Bu problemi çözmeye çalışırken asıl aktörün mimar olmadığı, mesela ama yerel yönetimlerin falan olduğu karşıma çıkıyor. Veya bir kavram fetişizmi durumunun olduğunu görüyorum mimarlık gündeminin.

EU: Ama bu çok doğal değil mi? Ben de öyle anlamışım, böyle bir örnek verirsin diye düşünmüştüm de. Yani diğer meslek erbaplarından farkımız yok aslında. Bu ülkenin içinde yaşıyoruz ve bu ülkenin politik, sosyal ortamı var. İlişkiler, hiyerarşiler var. Mimarının ucunda neyle ilişkili olduğu da belli. Kentsel rant ve dolayısıyla ülkenin ekonomik, sosyal, politik florası. Sonuçta bana bu çok ama çok doğal geliyor. Ve problemler oluyor, çözülmüyor, çözülüyor. Bazısında söz sahibi olamıyor mimar. Bazen suçlanabiliyor. "Sen bunun içinde oldun" ya da "sen buna karşı çıkabilirdin" gibi. Ama sonuçta mimarın da diğer meslek erbapları kadar derdi var diye düşünüyorum ben, daha da dertli olduğumuzu düşünmüyorum. Mesleki değil bireysel bir mesele bahsettiğin.

AŞ: Benim aklıma birşey geldi. Daha doğrusu bu dönem biz bu ders kapsamında önce bir genel olarak kavramlar üzerinden mimarlık düşüncesi, söylemi nedir, ne değildir, tasarımla uygulamayla ilişkisi üzerinden gittik. Sonra da, 2010 baskılı iki kitap üzerinden devam ettik. Bu iki kitaptan bir tanesi "Herşeyin Kenarında Mimarlık"ı (Architecture at the Edge of Everything Else). Mimarlığın evet herşeye bulaşmış olmasına karşın kenarda durduğu üzerinden aşağı yukarı mimarlık söyleminde de baş aktör giden birtakım kişilerle yapılmış röportajlar üzerinden kurgulanmış bir kitap içeriğiydi. Sonra bir biçimde o editörler başka şekilde de karşımıza çıktı. Şu anda Şubat ayı (2011) içinde planladıkları bir başka toplantı var. O toplantının da adı bu sefer "Mimarlık Her yerde". Şöyle bir şey, tartışma içinde biraz senin de sorular ve sizin ürettiğiniz cevaplarla ilişkili gibi görünüyor: Aslında hem herşeyin kıyısında olan bir mimarlıktan söz ediyoruz ama mimarlık biraz da, soruyu soran izleyicinin işaret ettiği gibi, bütün bunlara maruz kalıyor ve aynı zamanda sanki bütün bunlara maruz kalırken manipüle etme imkanı da var. Mimarlığın kurulum sistemiyle bakıldığında, işte herşeyin mimarından söz edildiği veya mimarlık üzerinden tanımlandığı gibi... Yani aslında bu bütünleşik sistem içerisinde olmakla birlikte, kurulum işletici bir alan olarak mimarlığın tüm sistem içerisindeki pozisyonuna işaret ediyor. Benim de dikkatimi çeken şey, mimarlığın, bu, kendi sistematikle kendisinin ne kadar problematize edildiği veya edime ihtiyacında olduğu...

İzleyici [2]: Benim sorum Şevki Bey'e. Mimarın işverenle ya da uygulayan kişilerle arasındaki mücadele gücünden bahsettiniz. Ben bunu tam olarak anlayamadım.

ŞP: ... Aslında açıklamak için önce kısa bir örnek vereyim. Mesela şurada AKM (Atatürk Kültür Merkezi) var. AKM yıkılsın mı, yapılsın mı, o mu olsun, bu mu olsun, yerine cami mi gelsin, başka bir şey mi gelsin gibi konularda herkes kadar mimarlar da konuşuyor ama bu bir mimarlık sorunu değil. Mimarlıkla zerre kadar ilişkisi yok bunun. Bu bir toplum sorunu; toplum konuşuyor bunu. Toplumun içinde de mimarlar var. Hatta konuşan mimar, yarın öbür gün, “ben istifa ettim, artık mimarlık yapmayacağım” da diyebilir. Doğrudan mimariyle ilgili sorunlara gelince, özellikle uygulama yapan, uygulamayla ilgilenen kişilere veya iş ilişkisine giren kişilere baktığımız zaman, Türkiye’de birçok şey düzgün tanımlanmamış olduğu için mimar sorun yaşıyor. Mesela işveren bir sürü şeyi dikte ediyor. Bunu aşmanın yollarından bir tanesi -tabii tek yol bu değil- mimarın maddi gücününün kuvvetli olmasıdır. Karşınıza gelen kişi ile baş edebilecek bir güce sahip olmanız gerekir. Eğer evde çocuk mama bekliyor, büroda da para tükendi, adam da geldi, “ben buradaki merdiveni sarı değil kırmızı istiyorum” diye tutturuyorsa, “peki” demek zorunda kalmamanız için cebinizde para olması gerekir. Bu çok önemli bir konu. Türkiye’de belki son yıllarda bu yavaş yavaş değişmeye başlamış olabilir, yurtdışı dediğim batı dünyasındaki uygulamalarda, kurallar öyle konmuş ve o kurallar uygulanıyor ki, mimar ile işveren karşı karşıya zor geliyor. Bununla Türkiye’de mimarın zorluklarla baş edebilmesinin en önemli yollarından bir tanesi mimarın kuvvetlidir. Senin söylediğini yapmıyorum. Sen git kendine başka mimar bul. Bunu söyleme gücü olunca mimarın, karşısındaki adam da başkasını bulmuyor, geliyor: “Peki, merdiveni sarı değil kırmızı yapalım tekrar” diyor. Bunu anlatmak istemişim demin. Bu çok önemli; bu aşılması gereken bir konu. Nasıl asılır, ne yapılır. Çözüm yalnızca bireye bağlıdır.

BD: Aslında tam bu konuda bir şey söyleme ihtiyacı hissediyorum; NP-12’den bu yana 5 yıl geçti ve çizdiklerimiz içinde bir tane iş uygulanmadı... Bu beş yıldır cebimizde para da yok gerçekten (*gülüşmeler*). Ama biz doğru olduğuna inanmadığımız işleri yapmıyor, yapmaya kalkışmıyoruz. Ve pek çok şeye hayır diyebiliyoruz...

ŞP: E yapmıyorsunuz bir şey, yani bir işe yaramadı ki bu. Yani bir şey yapmadığımız zaman, o zaman kapatın. Yine aynı şey vardır... Yani mimarlık yapmadın.

İzleyici [3] (daha önce soru soran öğrencilerden T. Oya Ekmekçi): Ama bir şey yapmıyor değil, belki de başka bir şeyler yapıyordur.

ŞP: O başka bir mücadele. O bir mimarlık işi değil.

İzleyici [3]: Sürekli mimarların mimar olarak çözemeyeceği sorunlarla ilgilenmesi gerçeğinden bahsediyoruz. Ama mimarı bu noktada bir birey olarak düşünürsek, aslında biz birey olarak doğrudan çözemeyeceğimiz sorunlarla ilgileniyoruz.

ŞP: Yanlış anlaştık galiba. Demek istediğim şeydi: bir sorun varsa, bunu biz doğal olarak toplumun bir ferdi olarak benimsiyoruz. Bunun mücadelesine giriyoruz, konuşuyoruz, her şeyi yapıyoruz... Ama bu fiilen bir mimarlık çözümünü gerektiren bir şey değil. Bunu, örnek verdiğim AKM ile ilgili olarak, bir mimar kadar bir avukatı, bir doktoru ya da bir otobüs biletiçisini de ilgilendiriyor. Herkesi ilgilendiriyor bu... Onu kastettim. Yoksa birey

olarak bununla ilgilenmeyelim gibi herhangi bir düşüncem yok.

İzleyici [3]: O kadar da birbirinden bağımsız, ya da bir yapı olarak bir ürün ortaya koymadığımız sürece mimarlık anlamında aslında bir şey gerçekleştiriyor-muşsunuz gibi değil. Bu benim kişisel fikrim...

ŞP: Tabii değil ama bunu yapmak için mimar olmanız gerekmiyor. Mimarlık bürosu sahibi olmanız da gerekmiyor. Banka memuru da olabilirsiniz.

İzleyici [3]: Etkisizleştirmiş de olabilir...

ŞP: Etkisizleştirmiş olduğunu düşünmüyorum. Tabii mimari konusunda yazılar yazıyor, bir şeyler yapıyor ama, benim cebimde para yok, ben de beş senedir bir şey yapmıyorum dediği zaman da, işte yapmıyor yani.

SA: Şimdiye kadar konuştuğumuz bazı şeyleri de, meseleleri de siliyor gibi geldi; düşüncenin gücünü de siliyor o zaman bu paranın gücü. Sizin söylediğiniz şekilde...

ŞP: Yani fakir mi düşünür demek istediniz?

SA: Hayır onu demek istemedim. Yani, eğer bir güç dengesi varsa, bu da parayı ön plana çıkarıyorsa, “o zaman düşünmeden de biz bir şekilde mimarlık yaparız” noktasına mı geliyor acaba diye ben bunu sormak istedim.

ŞP: Hayır, kesinlikle değil. Fakir düşünür, zengin düşünmez diye bir düşüncem yok benim. Benim sadece söylemek istediğim şeydi: Kendi hayatımda yaşadığım tecrübelerden, iş yaptığım kişi ile benzer güçte olmam gerekiyor. Yani, siz bugün bir ceket almaya gittiğinize, karşınızdaki adam size hazırlanmış olduğu bir ceket veriyor. Siz de cebinizden çıkartıp bir parayı ona veriyorsunuz.

SA: Düşüncenizi verin yani siz...

ŞP: Bir dakika siz eğer ceket almaya gelen kişi olarak: “vallahi ben çok iyiyim, sen de çok parlak durumda değilsin, şimdi bu ceket ortadan kes, içini dışına çevir, oradan da bana dik, bana da öyle ver” demeye başlarsanız; ve o ceket satan kişinin de bunu yapma mecburiyeti var ise -ki genç çocukların, genç mimarların, piyasada olanların

yüzde doksanı bu durumda şu anda Türkiye’de-bunda bir hata olmaya başlıyor. Bunun önüne geçme yollarından bir tanesi, batıdaki gibi, mimarın haklarının korunması, buna müsaade edilmemesi. İkincisi, yine batıdaki gibi, kültürün geliştirilip, işverenin kültürlü bir insan olarak mimara isteklerini dikte etmemesi. Bir diğeri de, Türkiye gibi bir ülkede, mimarın biraz daha kuvvetli olması ve işverenin karşısında aynı kuvvette dikilebilmesi. Yani, tek çare budur anlamında söylemedim, bunu yapın anlamında da söylemedim.

BD: Biri, “o ceketı şöyle çevir, astarını da yap” dediğinde, “hayır” diyebilmenin gücü için sadece paraya sahip olmak gerekmiyor. Bunu sürekli deneyimleyen biri olarak özellikle altını çizmeyi önemsiyorum. Kendine ait bir yaşam ve bakış açısı oluşturmak da bunun için yeterli. En azından cebimizde para olmadan da duruşunuzla hayır diyebilirsiniz. Bu nedenle sadece söylediğiniz gibi bir model bunun tek yolu değil.

ŞP: Ama bakın, burada gençlere konuşuyoruz. Unutmamak lazım ki, okuldan çıkıp iş yapmaya çalışan gençler içinde, belki yüzde sekseni böyle bir durumda kalıyor. Bir bilgilendirme lafı olarak söyledim bunu. Bunu kimse yadsıyamaz. Türkiye’de mimarlık okulunu bitirmiş insanların, genç insanların yüzde 80’i karşısına gelen işverene boyun eğmekle meşgul.

İzleyici [4]: İşverene ya da patrona. Cebinde parası olan, ama sana maaş veren, ama maaşını hakettiğinden daha az veren patrona...

ŞP: Mesela...

UT: Mimarlık hakkında ne kadar idealize edilmiş fikirleriniz var diyeceğim. Mimarlık “hayır” demenin işi değil. Mimarlık “evet” demenin işi. Yani, “bu iş yapılmasın” demek suretiyle mimarlıkta bir yere varmanın yolu yok. Mimarlık, toplumsal konsensüsler, mutabakatlar aracılığıyla, işleri yapılır kılmanın mesleği. Yapılmaz kılmanın mesleği değil. Çok özür dileyerek söylüyorum, müşteriyi bir düşman olarak görmek suretiyle, müşteri ve mimardan oluşan ikili bir karşılık tahayyül ediyorsanız, bence oldukça problemlı bir şey tahayyül ediyorsunuz. Çünkü tek aktör o da değil ki... Belediyeye aynı derecede problemlı ilişkiler yaşamıyor musunuz? Bina türüne bağlı olarak inşaat mühendisi ile yaşayacağımız problemlerin işverenden daha mı az olduğunu düşünüyorsunuz? Sayısız aktörle, sayısız biçimde

ilişki kurarız. Mimarlık o ilişkilerin içinde vuku bulur. Dolayısıyla, müşteriye direnme motifile tanımlı bir bakış açısı bana problemler gibi geliyor. Demin gündeme gelen, "ekonomik gücü olan müşteriye direnir" biçimindeki ifadeyi epey problemler buluyorum. O zaman bu şu demek: Parası olanlar mimarlık yaparlar. Hayır, ben mimarlığın para kazanmak için yapıldığını zannediyordum. Herhalde yanlışım. Mimarlık para kazanmak için de yapılan bir iş. Niçin burada bu eğitimi görüyorsunuz? Birilerine "hayır" demek için mi? Bence temel bakış açımızda ciddi bir değişim yapmak zorundayız. Ancak o idealizasyonlarla yaralı bakış açılarını değiştirsek, gerçekten dünyayı değiştirme iktidarına sahip olabiliriz. Tam tersini yaparız değil. "Hayır" demek suretiyle dünya değişmiyor. Siyasette de değişmediği gibi.

ŞP: Ben çok kısa bir şey söyleyebilir miyim? Lütfen bunu bu kadar katı bir hale getirmeyin. Doğal olarak mimarlık "hayır" demekle ilgili değil. Zaten öyle bir şeyden de bahsedilmedi. Ama, benim gençlere tavsiyem: dikkatli olmak gerekiyor. Yapılan düzgün mimariyi yaratabilmek için kişisel gücün yerinde olması gerekiyor. Bunu da elde etmenin pek çok yolu var. Yollardan ben bir tanesini söyledim. Belki altmış tane bir tanesidir. Benim bugüne kadar ilgilendiğim 366 tane iş var, bunların içinde en az altmış kişiyle büyük mücadelelere girdim. Yumrukladığımız adamlar da oldu. Türkiye böyle bir yer. Bilgileri olması lazım çocukların.

İzleyici [4]: Ben okulumu burada bir kere daha sevdim; çünkü birbirinden bu kadar farklı düşünceye sahip insanın, bizi besleyen düşüncenin burada olmasından ötürü... (*Gülüştürmeler*). Benim sorum bununla bağlantılı olacak. Ülkemizde mimarlık öğrencileri ve öğretmenlerinin konuştukları ortak bir dilin olup olmadığı konusunda bir sıkıntının olduğunu gözlemliyorum. Yani mimarlar, mimarlık öğrencileri olarak ağızımızdan çıkan mimarlık kavramlarına verdiğimiz tanımlar ortak değil. Çoğu kavramımızın da içinin boş olduğunu düşünüyorum. Ve ortak bir dil, ortak bir mimarlık sözlüğü olmadığı müddetçe de eğitmen ve öğrencilerin birbirlerini anlayamayacaklarını düşünüyorum. Burada konu Özgün'ün sorusuna geldi. Biz birbirimizi anlayamazsak bizi halk nasıl anlayacak? Bununla alakalı bir sıkıntı var. Ve sorunun kaynağının ne olduğu hakkında konuşursak, en azından bu soruna kaynak oluşturan sebebin farkında oluruz.

İzleyici [5]: "Zamana karşı direnecek olan şeyi yapmak", isterseniz pratik olsun, isterseniz düşünce olsun. Çünkü toplumun da mimarlık düşüncesinden en iyi şekilde yararlanabilmesi için mimarların da düşüncesinin hakikaten zamana dirençli olması gerekiyor. Burada anahtar kavram, anahtar nokta; peki hangi düşünce bu şekilde hizmet verebilir, hem mimarı zamana karşı var edecek, hem toplum o düşüncesinden en iyi şekilde yararlanacak. Bu herhalde bir sorgulamayla, bir gelecek öngörüsüyle olur. Bugün, mimarlık düşüncesinin gelecek ile ilgili öngörüsü nedir? Diye bir soru geçmişti kafamdan. Tabi bu soru çok genel bir soru, herkese ayrı ayrı yöneltmek gerekir.

AŞ: Peki. Bu soru da kayıda geçti, buradan başka bir soru vardı.

İzleyici [6] (daha önce soru soran öğrencilerden Yasemin Demircioğlu): Ben şu konuştuklarımızı bakarak aslında; mimar tam olarak nedir diye

sormak istiyorum. Mimar bir filozof mudur? Yani o kadar çok soru sorar kafasında ve çözüme gitmek yolunda sorduğu sorularla o kadar çok kendi içinde bir takım karmaşalar yaşar ki... Yoksa mimar var olan şeyleri genel olarak değerlendirir; arkadaşımızın söylediklerine de bana göre biraz eleştirel bakmak lazım, çünkü mimar her konuda düşünmek zorunda. Çünkü insanla ve insanı ilgilendiren her konuyla az çok ilgilenmek zorundayız. Bir beyin cerrahisi değil ki sadece beyinle ilgilenelim ve gerisi bizi ilgilendirmesin, işte bu adamın çocukları ile ne yaptığı bizi ilgilendirmesin... Biz insan için bir mekan yaratıyoruz, öyleyse o insanı ilgilendiren bütün sorunlar bizi de ilgilendirir. Ama bu sorunları genel anlamda düşünürken, bunları değerlendirip gerçekçi bir çözüm getirmek ki en azından getirebildiğimiz noktaya kadar getirmeye çalışmak ve bir şey üretmek midir mimarlık, yoksa mimarlık mimarlığın ne olduğunu sürekli tartışıp, bizim tek başımıza çözemeyeceğimiz, toplumun bütün halinde çözebileceği sorunları sürekli çözmeye çalışıp bocalayarak hiçbir şeye varamamak mıdır?

İzleyici [7] (daha önce soru soran öğrencilerden Özgün Yücedürük): Uğur Hocamın köşe yazılarının biri aklımda kalmış; zenginlik, fakirlik konularında... Walter Gropius herhalde öğrencilerinden bir asistan tutmuştur kendine proje çizmesi için, Zaha Hadid İngiltere'ye gidebilmek için Irak'ın bütün petrolerini yemiştir... Şunu da dediniz para kazanmak için mimarlık yapıyoruz. Evet mimarlık da karnımızı doyurmak için yapabileceğimiz mesleklerden biridir; ama ona mimarlık denmez esasında. Ona yapıcı denir, yapımcı denir... Ama mimarlık, mimarlık bizim tartıştığımız düşünce seviyelerinde; işte bir Rem Koolhaas'ın yarattıkları... Ya da Tschumi; siz ona entelektüel akrobat da demiştiniz bir önsözünüzde...

UT: Demişimdir... (*Gülüştürmeler*).

ÖY: Tartıştığımız tüm bu isimler belli bir ekonomik güce sahip kesimlerden gelmişler, belli bir tabakaya aittir. Mimarlık denen şeyin bu kadar öğrenci tarafından paylaşılması durumu zaten yanlış, ikinci durum da bundan ötürü gelen bir şey. Ayşe Hocamız söylemişti, dünya ekonomi piyasasının yüzde sekseni İngiltere'de dönerken, biz geri kalan yüzde yirmiden Türkiye olarak ne kadar pay alıyoruz ve bu kadar insan da bu payın ne kadarından beslenebilecek? Bu kavga da bu yüzden. Bu yüzden insanlar "nedir bu entelektüel kelimelerin anlamları, nedir bu kastedilen, nedir bu kavramlar" diyor. Evet bu kavramlar var, bu kavramlar güzel ama bu sadece bizim karnımızı doyuracaksa bırakın karnımızı doyuralım, ama kavramlar da dursun arkamızda bir yerde...

İzleyici [8]: Benim Uğur Bey'e bir sorum olacak. Aslında bahsettiği bir şeyden yola çıkarak. O insanların nasıl yaşayacağına karar verme hakkına sahip miyiz dedi ve olmadığımızı belirtti daha sonra. Ama şu an birçoğumuz yaşadığı durumdan memnun değiliz ve bu kötü biçimde yaşadığımızı gösteriyor; toplumun yaşamayı bilmediğini gösteriyor. Ve ben insanlara yaşama biçimi önermemiz gerektiğini düşünüyorum. Ama siz buna karar verme hakkı dediğiniz zaman, direkt olumsuz bir yaklaşım oluyor bence. Bunu öneri olarak adlandırsak belki ilerleyebiliriz, ama sizin dediğiniz gibi her şey insanların istediği gibi yapılmaya devam ederse,

toplum da aynı şekilde olmaya devam eder herhalde. Siz bu şekilde ilerleyebileceğimizi düşünüyor musunuz?

AŞ: Uğur Bey son soru size yönelikti, isterseniz ondan başlayıp geriye doğru gidelim.

UT: Önce şaşırdığımı itiraf edeyim. Bir kere fikir birliği talep ettiğinizi görme durumunda kalıyorum. Bundan ciddi irkildiğimi söyleyeyim. Fikir birliği içinde olmayıp, birbirimizden farklı düşünme halimizin problemler olduğunu söylemek bir kere çok problemler.

NP: Tam aksini söyledim... Bu kadar değişik fikirlere sahip insanın bir arada bulunmasından mutlu olduğumu.

UT: Ama bir yandan bütün bu farklı konuşmalarda dile getirilen kavramların içinin boş olduğunu söylemeniz... Tüm bunları yanlış mı duydum?

ŞP: Ben tersini anladım. (*Gülüştürmeler*)

UT: Herkes farklı şeyler söylüyor dediniz... Yanlış mı anladım?

İzleyici [4]: Hayır... Eğer bir konu üzerinde yeteri kadar kafa yormadıysak, onu tanımlayamayız. Ve tanımlayamayınca da anlayamayız ya. Eğitmenler bize anlatamaz, biz de başkasına anlatamayız. Ben farklı fikirleri görmekten çok mutlu olduğumu söyleyerek başladım konuşmaya ve anlatmak istediğim şey şeydu. Kavramlarımızın içi boş olduğu için, galiba biz aynı dili konuşamıyoruz. Ben A söyledim, öbürü B anlıyor. Ama bu fikirlerimizin farklı olması yüzünden değil. Yani elma deyince elmayı anlarsınız değil mi? Kırmızı veya yeşil. Ben bundan bahsettim, ama o elmayı sever, sevmez... Bundan bahsetmedim.

UT: Bakın problemler olan tam da bu işte. "Elma" dendiğinde herkesin "elma" anlama halini beklememiz problemler. İşin ilginç tarafı, mimarlık dünyasında ya da genelde toplumsal yaşamda "elma" dediğiniz zaman kimisi portakal anıyor, kimisi pabuç, kimisi pilav anıyor... Şimdi buradaki herkesin pozisyonunun meşru olduğunu kabul etmekle işe başlamak zorundayız demeye çalışıyorum. Burada bazılarının anlayışının doğru, bazılarının yanlış olduğunu düşünüyorsak, buradan gidebileceğimiz bir yer yok, buna işaret etmek istiyorum.

İzleyici [4] (devam): Ama Uğur Bey bakın, bir bebeğe bir çocuğa, bir dili öğretirken kalkan; "Oğlum elma budur, ama buna aynı zamanda armut da diyebilirsin, ayva da diyebilirsin" diyemeyiz herhalde.

UT: Bu insan dilini çocuklara öğretme problemi değil. Burada bambaşka bir şeyden, bir bilgi alanından bahsediyoruz.

İzleyici [4] (devam): Ama anlaşamıyoruz karşılıklı...

UT: Hayır. Şöyle bir söz var yaklaşık: Bütün kültürel üretim yanlış anlamalardan ibarettir. Hatta size Venturi'nin bir lafını mealen söyleyeyim: "Mimarlık düşüncesi çoğu zaman yanlış anlamalardan ibarettir. Rönesans'ta hep Antikite'den bahsettiler, Antikite'yi yanlış anlamışlardı". Bunun denebildiği bir bilgi alanından konuşuyoruz. Burada böyle somut, herkesin üzerinde uzlaşabileceği, elmaların elma, armutların armut olduğu konusunda bir fikir birliği

bekliyorsanız bunu asla bulamayacaksınız, bu ebedi bir özlem olarak kalacaktır. Bunu anlatmaya çalışıyorum.

AŞ: Dolayısıyla şöyle bir tavsiyede bulunuyorsunuz, kavramlardan önce tanımlarınızı yapın; kavram daha sonra buna denk gelir ya da gelmez.

SA: Aslında kavramlar yardımıyla farklı bakabilmek bir zenginlik, çünkü kavramlarla düşünürüz. Örneğin bir arkadaşınız rekabet ortamından bahsetti; kuşkusuz küresel dünyanın yarattığı bir durum bu; olumlu tarafından meseleye bakarsak, rekabet farklı olabilmeyi tetikleyen itici bir güç. Kuşkusuz küresel dünyada rekabet ortamının içindeyiz, nasıl farklılaşacağız? Bu açıdan bakıldığında “farklı düşünmek yaratıcılıktır” tanımı, düşünerek, fikir üreterek farklılaşacağız anlamına geliyor. Bugün, karmaşık ve çelişkili dünya böyle bir tavır içinde olmamızı gerekli kılıyor. Bilgiyi üretken bir sürece sokabilmek için düşünceyi yönlendiren herhangi bir kavramın diğerleri tarafından aynı anlamı taşımaması gerekiyor; ucunun açık olması, çoklu anlam taşımaması, çağrışımlarla ilerleyen, diğerlerinin de düşüncesini eklenerek çoğaltan bir sürece kapı aralıyor. Ancak esnek düşünme becerisi ile bu sürecin içine dahil olabiliyoruz. Esnek düşünebilmek eleştirel düşünme becerisi ile -indirmeden, çokluk ortamından, farklılıklardan bir zenginlik oluşturmaya öncelik veren bir bakış açısıyla gelişir.

İzleyici [4]: Ama konuşmanın başında şöyle bir şey söylemişsiniz, dilimiz sayesinde ilerliyoruz...

SA: “Dilimin sınırları dünyanın sınırları” argümanına gönderme yapmıştım. Kavramlar görsel ve sözel dil birikimi ile ortaya çıkar, metaforik düşünceye yol açar. Dil düşünceyi tetiklediği gibi, düşünce de dilin oluşumunda önemli rol oynar; dilin metaforik olarak ortaya koymuş olduğu şeyler bizim algı ve anlam dünyamızı sınırsız kılar.

İzleyici [4]: Ben sonuç olarak kısaca şöyle bir şey söylemek istiyorum; benim söylediğim şey üslup, tarz, düşünce tarzı gibi şeyler ve doğru değildi. Sadece konuşulan dil ve kavramdı. Ve bununla alakalı hala kafamda soru işaretleri var.

SA: Kavram içi boşaltıldığında, salt sözcük olarak ele alındığında ki çoğu zaman dil ve kavram konusunda soruların olması çok doğal. Oysaki kavramlarla düşünürüz, düşündükçe kavramları anlamlandırıyoruz; anlam yükledikçe kavram ilk akla düştüğü gibi durmuyor, çağrışımla farklı kanallarda ilerlememize yol açıyor. Farklı düşünebilmeyi, yaratıcılığı tetikleyen, aynı zamanda da gerçeklerle yüzleşmemizi sağlayan bir potansiyeli keşfettiğimiz anda kavram düşünceye yön veren ya da yönsüz olarak farklı patikalarda dolaşımı sağlayan, dolayısıyla “yeni” olana kapı aralayan bir işlev üstleniyor.

AŞ: Evet şöyle bir soru vardı; temel, genel bir soru; mimar bir filozof mudur sonuca varamamakla uğraşan, yoksa bir yapıcı, üretici midir diye...

ŞP: Mimarlık her şeyle uğraşan... Bilmem, böyle bir tanımlama yapmak şart mıdır? Uğur Tanyeli'nin başından beri anlatmaya çalıştığı şey buydu... Herkes mimarlığın bir tarafıyla uğraşır. Bunun tanımlamasını yapmaya çalışmak bence işi çıkılmaz hale getirir.

AŞ: Bir de bir soru vardı; mimarlık kavramı, bu bir genel kavram mıdır, mimarlık düşüncesi geleneğe mensul bir kavram mıdır, yoksa...

İzleyici [5]: Yok, o sizin yorumunuz olmuş gülmeleri). Ben orada bir akıl yürütme yapmıştım soruya nasıl üretiyorsunuz gibi... Mimarlık düşüncesinde, toplulum mimarlıktan en iyi şekilde yararlanması için, anlaması için, bunu düşünenlerin ve yapanların gelecek öngörüsü nedir diye konuşmalara yeni bir boyut getirebilmek için sormuştum.

ŞP: Ben bu zaman kavramı üstünde çok düşündüm. Bu zaman kavramını ikiye bölmekte fayda var; bir hakiki zaman. Yani yapılan yapıların gerçekten zamana direnebilmesi lazım. Yani betonarmenin ömrü elli atmış yıl ise, veya seksen, yapıların seksen yıl ayakta kalabilecek şekilde yapılması lazım. Bu işin maddi tarafı. Manevi tarafı; değerini kaybetmeden ayakta kalabilmesi lazım. Bunun bence bir tarifi yoktur. Şöyle yapılar değerini kaybetmeden ayakta kalır böyleleri kalmaz gibi bir şey söz konusu değil. Ama mimariyi yönlendiren kişilerin yaptıkları çoğunlukla uzun süre ayakta kalabilen işler oluyor. Modern mimarinin temellerini atan kişiler, aradan yetmiş seksen yıl geçti, yaptıkları hala değerli olarak yerlerinde duruyor, insanları hala cezbediyor. Bir de böyle bir kavram var, manevi olarak ayakta kalmaları. Ama kanımca bir tarifi tanımı yok, olamaz.

DA: Mimarlık aslında çok da zamanlı bir şey değil belki de. Mimarlık çok ucuca da olabilir. Çok tüketilen, tüketilmiş bir şey de olabilir. Çok kalıcı da olabilir, yüzyıla geçiyor, yok olmuş, yani bu expolar olabilir, ya da İngiltere'deki koşu maratonlarının yapıldığı her sene yıkılıp yeniden yapılan ve hepsinde çok iyi mimarlıklar üretmiş, hepsinde dünya kadar kitaplar yazılabilecek şeyler de çıkabilir. Bu çok ulvi bir alan da değil. Aslında bütün bunlar, bizi konuşturdu ve bu kadar da geniş bir arka planı olan bir alan.

UT: O sayede konuşabiliyoruz... Kavramlara aynı tanımları vermediğimiz için konuşabiliyoruz, verdiğimiz için değil.

DA: Aynen öyle. Farklı farklı anladığımız ve farklı farklı anlattığımız için farklı farklı işler, farklı farklı durumlar üzerinden yeniden değişiyor, gelişiyor... Böyle enteresan bir şey bu. Bunun adını koymak, herhalde son demek. Bitmiş bir alan, olabilir.

Atakan Yılmaz: Benim “mimarlık Uğur Bey'e göre nasıl işler?” diye bir sorum var öncelikle. Bence Uğur Bey'in mimarlığı herhalde tarihte biraz asılı kalırdı. Yani eğer biz kullanıcıların bütün isteklerini gerçekleştirseydik tarih o zaman nasıl devinecekti? Örnek olarak aklıma modernist binalar geliyor. Kullanıcıların hepsi şikayetçidir herhalde. Villa Savoye olsun, Mies van der Rohe'nin çoğu binası olsun, bence bu avangarttır; ... Bir şekilde tüm müşterilere “evet” diyerek her şeye uzlaşmacı bir şekilde yaklaşarsak mimarlık tarihte asılı kalmayacak mıdır? Birincisi bu. İkincisi kendisi toplumsal gerçeklik ya da toplumsal doğruluktan bahsedilemeyeceğini söyledi. Uğur Bey mesela tasarım anını nasıl değerlendiriyor? Çünkü, şimdi doğru yoksa, biz herhangi bir mekanı çizdiğimizde ya da bir mimar olarak herhangi bir iş yaptığımızda en basitinden bir doğruyu tanımlıyoruz zaten. Bir de mesela gecekonduların mahallerini tamamen kendi ihtiyaçlarına göre

yapmış insanlar, burada bir sosyal dokü -ya da yüz insan bin insan bir semt oluşturuyor- bir semt oluştuğunda kendi ihtiyaçlarını giderebiliyorlar mı? Mesela mimarın daha bilinçli biri olarak bilimsel bir yaklaşımla, ek bir katkısı olamaz mı? Gecekonduların gelişmesi aslında örnek alınabilecek bir yapı sistemi mi acaba Uğur Bey'e göre? İzleyici [12]: Bir de düğüm meselesi. Mesela dediniz ya, müşteriden size gelen tekliflere tabii ki de sıcak bakıp hayır yanıtı vermeden, onu da belki düğüm gibi görmek gerekir. Ama siz dediniz ki düğümü kesmek. Belki şu noktayı kaçırmış olabilirsiniz. Çözemediğimiz düğümü kesmek gerektiğine değinmiş olabilirsiniz. Ben direkt düğümü kesmek olarak algıladığım için... O düğümü kestiğimiz zaman, aynı zamanda bir şeyleri daha da kesmiş olmuyor muyuz?

UT: Düğümden kastettiğim şeydi: Bugüne kadar alıştığımız bazı problemler var. Problem tanımları... Problemleri biliriz. Çünkü duyarız. Gazete okuyor, okula gideriz, panel izleriz hep o problemler karşımıza çıkar; bu problemleri çözmeye uğraşmak demek aslında aynı probleme ebediyen mahkum olmak demektir. Yeni bir şey söylemek istiyorsanız problemi değiştirirsiniz. Bunu düğümü kesmek olarak adlandırdım. Ne yapıyor Büyük İskender -metaforik olarak söylüyorum- çözüyorlar düğümü, çünkü kimse çözmez. Kolayca çözerim diyor; keserim. Bu çözüm problemi ortadan kaldıran çözümdür. Mimarlıkta da bu imkanı kullanırız. Mimarlıkta gördüğümüz bütün ilginç ve önemli buluşlar bu düğümleri böyle keserek çıkar. Yani, 19. yüzyılda sorulmuş soruya 20. yüzyılda bir cevap bulup da kayda değer düşünce üretmenin yolu yok. Sorulmuş soruya, aynı soruya, bitimsizce yinelenen soruya cevap vermek suretiyle yeni bir söz söylenemez. Soruyu değiştirirsiniz. Düğümü kesmekten kastettiğim budur. Başka bir düğüm atarsınız. Çoğunluk onu çözüp yeniden iki bütünsel ip elde etmeye uğraşır. Birisi ise gelir, sadece keser, yeni bir düğüm atar. Başka kuşaklar da onu keserler, yeni bir düğüm atarlar. Metaforik olarak düşünecek olursak mimarlık dünyası böyle çalışıyor. Böyle düşünecek olursak bence daha rahat ederiz. Ama her seferinde aynı soruya takılıp kalırsak, hiçbir yere varamayız. Dolayısıyla deminki eleştirilerim bundan kaynaklanıyordu. Yeni bir soru sorun. Bugüne kadar söylenenden farklı bir şey söylemek için soruyu yenileyin. Sürekli olarak aynı soruların etrafında dönüyoruz.

NP: Aslında ilk turda konuşurken söylemeye çalıştığım yargılar meselesi, son sözü de oluşturmaya aday bir konu: “Yanımdaki benim hakkımda ne düşünür?” ya da “benim yaptığım iş üzerine nasıl bir yargıda bulunacak?” gibi kaygılardan sıyrılabilsen ve bu anlamda kesin doğrular üzerinden konuya bakmayıp, sadece bazı belirginlikler var ve bunları keşfetmek üzerine girdiğinde işimiz ve hayatımız daha kolay olur, diyerek sonlandırmıştım ilk tur konuşmamı. Mimarlık da biraz öyle bir şey. Dolayısıyla tüm bu konuşmalar, aslında yine aynı duruma geliyor. Şu anda hiçbirimiz birer üstad değiliz, sadece bir yolun yolcusuyuz ve bu anlamda kendi ilişkilerimizi ve kendi uzlaşmalarımızı kurmak zorundayız. Aslında bazı şeyleri farklı ifadelerle tekrarlamış oldum, onun için son söz burada kalsın.

AŞ: Peki. Ben hem panelistlerimize çok teşekkür ediyorum, hem bu toplantıyı düzenleyen öğrencilerimize, hem de burada olan herkese. Ayrıca bir rekor kırdık: 3 saat 45 dakika.